

Anneden Algılanan Kontrolün Niteliği ile Ergenin Psikososyal Uyumu ve Arkadaşlıkları Arasındaki İlişkiler: Benlik Değerinin Aracı Rolü

Yeliz Kındap
Hacettepe Üniversitesi

Melike Sayıl
Hacettepe Üniversitesi

Asiye Kumru
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Özet

Bu araştırma, annenin davranışsal ve psikolojik kontrolü ile ergenin arkadaşlıkları, psikososyal ve akademik uyumu arasındaki doğrudan ilişkileri ve benlik değerinin aracı rolünü bir model önerisiyle incelemektedir. Katılımcılar orta SED'den gelen 7-10. sınıflarda okumakta olan toplam 409 ergendir (200'ü kız, 209'ü erkek). Ergenlerin yaş ranjı 12-18 arasında olup, yaş ortalaması 14.61'dir. Araştırmada, Saldırganlık ve Olumlu Sosyal Davranış, Yalnızlık ve Sosyal Doyum, UCLA Yalnızlık, Ergenler İçin Benlik Algısı, Davranışsal Kontrol, Psikolojik Kontrol, Sapkın Arkadaş ve Olumlu Sosyal Arkadaş ölçekleri kullanılmıştır. İlişki örüntülerinin farklılaşması nedeniyle kız ve erkekler için ayrı ayrı sınanan yapısal eşitlik modelleri sonucunda hem kızlarda hem de erkeklerde davranışsal kontrolün benlik değerini arttırdığı, buna karşı psikolojik kontrolün benlik değeriyle ilişkili olmadığı, ayrıca davranışsal ve psikolojik kontrolün cinsiyete göre olumlu ve olumsuz sonuç değişkenlerle gösterdiği ilişki örüntüsünün farklılaştığı görülmüştür. Kızların, algıladığı psikolojik kontrol arttıkça hem içselleştirme hem de dışsallaştırma davranış problemlerinin arttığı, daha fazla sapkın arkadaşlara sahip oldukları, erkeklerin ise sadece dışsallaştırma davranış problemlerinin arttığı ve daha fazla sapkın arkadaşlara sahip oldukları bulunmuştur. Algılanan davranışsal kontrol arttıkça kızlarda algılanan okul başarısının arttığı; erkeklerde de içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemlerinin azaldığı, sapkın arkadaşlara daha az; olumlu özellikleri olan arkadaşlara daha çok sahip oldukları görülmüştür. Araştırma bulguları, annenin uyguladığı kontrolün niteliği ve kültürel bulgular çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Anne kontrolü, psikososyal uyum, akademik uyum, arkadaş niteliği

Abstract

In this research maternal psychological and behavioral control and its relationships with adolescents' friendships, psychosocial and academic adjustment and the mediator role of self esteem were investigated in a proposed model. Participants were 409 adolescents (200 girls, 209 boys; Mage = 14.61, range = 12 to 18 years) from 7th to 10th grade of primary and high schools. All adolescents were coming from middle class families. Measurements were Aggressive and Prosocial Behavior Questionnaire, Self Perception Profile for Adolescents, Behavioral Control Questionnaire, Psychological Control Questionnaire, Deviant Friends Questionnaire, Prosocial Friends Questionnaire, Loneliness and Social Dissatisfaction Scale, UCLA Loneliness Scale, and perceived school success (evaluated by 5 point scale). Since preliminary analyses revealed different type of patterns for both boys and girls, structural equation models were conducted separately. Results showed that behavioral control was related with increased self-esteem, however, psychological control was not both for boys and girls. In addition, psychological and behavioral control related with other outcome behaviors in different ways according to gender. Increased psychological control related with increased internalization and externalization behavior problems and having more friends that are deviant in girls; externalization behavior problems and more friends that are deviant in boys. Perceived behavioral control was positively correlated with perceived school success in girls, and having prosocial friends in boys. Increased behavioral control was related with decreased internalization/externalization behavior problems and less deviant friends in boys. Findings were discussed in terms of type of maternal control and culture.

Key words: Maternal control, psychosocial adjustment, academic adjustment, friend's quality

Yazışma Adresi: Uzm. Psk. Yeliz Kındap, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, 06532, Beytepe, Ankara.

E-posta: frezya@hacettepe.edu.tr

Yazar Notu: TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmektedir: SOBAG 105K029.

Ebeveyn-ergen ilişkisi, ergenlik döneminde bir dizi değişimden geçmesine rağmen ergenin psikososyal uyumu ve akran ilişkileri üzerindeki rolünü ve önemini sürdürmektedir. Ebeveyn-ergen ilişkisini inceleyen araştırmaların son yıllarda geleneksel ebeveyn stilleri dışında ebeveyn uygulamalarına, ergenlerin bu uygulamaları nasıl algıladığına ve ergenler üzerindeki olumlu-olumsuz sonuçlarına yoğunlaştığı görülmektedir (Bean, Barber ve Crane, 2006; Jacobson ve Crockett, 2000; Kerr ve Stattin, 2000; Smetana, Campione-Barr ve Metzger, 2006). Özerklik gelişiminin ön plana çıktığı ergenlik döneminde ebeveyn uygulamaları ile olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçlar arasındaki ilişkiler özellikle önem kazanmaktadır. Ebeveyn uygulamaları, anne-babanın değerleri, inançları ve hedefleri doğrultusunda çocuklarını sosyalleştirmede kullandıkları davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993).

Ebeveyn davranışları, ebeveyn desteği ve kontrolü olmak üzere genellikle iki ana başlık altında ele alınmaktadır. Ebeveyn kontrolü, ebeveynin uyguladığı farklı disiplin tekniklerinden, ergeni gözleme, denetleme ve izleme davranışlarına kadar geniş bir dağılım gösterir. Barber (1996), ebeveyn kontrolü söz konusu olduğunda çocuğun davranışlarının kontrolünü, onun psikolojisini kontrol eden uygulamalardan ayırmakta ve ebeveyn kontrolünü "Davranışsal ve Psikolojik Kontrol" olmak üzere iki ayrı yapı olarak ele almaktadır. Yapılan araştırmalar da ebeveyn kontrolünün davranışsal ve psikolojik olmak üzere iki ayrı yapı olduğunu ortaya koymaktadır (Barber, Olsen ve Shagle, 1994; Smetana ve Daddis, 2003). Davranışsal ve psikolojik kontrol arasındaki ilişki negatif (-.17) ve istatistiksel olarak anlamsızdır (Smetana ve Daddis, 2003).

Davranışsal kontrol, çocuğun davranışını, aile içi kurallar ve sosyal normlar çerçevesinde düzene sokma ve denetim altına alma girişimi olarak tanımlanmaktadır (Barber, 1996). Ebeveynin uyguladığı davranışsal kontrolün yaygın ve tutarlı bir göstergesi olarak genellikle çocuğu gözetimde bulundurma, davranışları hakkında bilgi sahibi olması ve onu izlemesi (parental monitoring) değerlendirilmektedir (Barber, Maughan ve Olsen, 2005; Stattin ve Kerr, 2000). Psikolojik kontrol ise çocuğun özerklik geliştirmesine ve bağımsızlığına müdahale eden ve kendini ifade etmesini engelleyen davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Barber, 2002; Pettit, Laird, Dodge, Bates ve Criss, 2001; Schaefer, 1965). Ebeveynler, psikolojik kontrol davranışlarıyla kendi psikolojik güçlerini ve çocukla ilişkilerindeki pozisyonlarını koruma pahasına onların psikolojik ihtiyaçlarına duyarsız kalarak benlik gelişimlerini akatabilmektedir (Barber ve Harmon, 2002).

Davranışsal kontrol ile gelişimsel sonuçlar arasındaki ilişkiler incelendiğinde, izleme boyutunda dav-

ranışsal kontrolü yüksek ebeveynlerin çocuklarının olumlu gelişimsel sonuçları daha fazla, olumsuz gelişimsel sonuçları ise daha az gösterdikleri ortaya konmuştur (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002; Fletcher, Steinberg ve Sellers, 1999; Steinberg, Elmen ve Mounts, 1989). Ebeveynin uyguladığı davranışsal kontrolün ergenin uyumu ve okul başarısıyla olumlu yönde (Brown, Mounts, Lanborn ve Steinberg, 1993; Crouter, MacDermid, McHale ve Perry-Jenkins, 1990; Jacobson ve Crockett, 2000; White ve Kaufman, 1997); ergenin suç işleme, saldırganlık, antisosyal davranışıyla ve sapkın ya da suça yönelimli akranlara (deviant peer) sahip olmasıyla olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Barber ve ark., 1994; Chassin, Pillow, Curran, Molina ve Barrera, 1993; Dishion, Capaldi, Spracklen ve Li, 1995; Pettit, Bates, Dodge ve Meece, 1999; White ve Kaufman, 1997). Çocuklarının okulda ve okul dışında arkadaşlarıyla nasıl zaman geçirdiğini bilen ve izleyen ebeveynlerin çocuklarının akademik başarılarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Brown ve ark., 1993; Clark, 1993; Muller, 1993; Spera, 2005). Ebeveynler, çocuklarını daha az izledikçe akran etkisi artmakta ve özellikle lise 9. ve 10. sınıflarda ergenlerin sapkın davranışlar içinde olan arkadaşlarla karşılaşma şansları daha yüksek olmaktadır (Jacobson ve Crockett, 2000).

Öte yandan, ebeveynin uyguladığı psikolojik kontrolün ise olumsuz gelişimsel sonuçlarla pozitif yönde ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Örneğin, psikolojik kontrol hem kız hem de erkek ergenlerde düşük özsaygı (Garber, Robinson ve Valentiner, 1997), düşük kendine güven (Conger, Conger ve Scaramella, 1997) ve kimlik gelişimindeki zayıflıkla (Hein ve Lewko, 1994; Steinberg ve ark., 1989) ilişkili bulunmuştur. Ebeveynin uyguladığı psikolojik kontrolün ergende suç işleme, saldırganlık, riskli davranışlar ve karşı gelme gibi olumsuz davranışlarla; depresyon, kaygı, içsel sıkıntı ve düşük benlik saygısı gibi psikolojik özelliklerle ve akademik başarının düşük olmasıyla pozitif yönde ilişkili olduğu gösterilmiştir (Barber ve Buehler, 1996; Barber ve Harmon, 2002; Barber ve Olsen, 1997; Conger ve ark., 1997; Galambos, Barker ve Almeida, 2003; Gray ve Steinberg, 1999). Ergenler üzerindeki psikolojik kontrol, içselleştirme problemlerini arttırırken dışsallaştırma problemleriyle ilişkili bulunmamıştır (Barber ve ark., 1994).

Ebeveynlerin uyguladığı kontrol biçimlerinin ve yarattığı sonuçların cinsiyete göre gösterdiği farklılıklar da incelenmektedir. Kızların ve erkeklerin sosyalleştirilmeleri bağlamında ailelerin disiplin ve etkileşim stilleri farklılaştığı için araştırmacılar, kız ve erkek ergenlerin, ebeveynlerinin uyguladığı psikolojik ve davranışsal kontrolden farklı şekillerde etkilendiklerini öne sürmektedir (Maccoby, 1990; Rosenfield, Vertefuille

ve McAlpine, 2000; Steinberg, 1986). Okul çıkışı saatinde ebeveynin iş çıkışı eve dönme saatine kadar geçen sürede bir yetişkin denetiminde olmayan ve bu süreyi özellikle ev yerine dışarıda geçiren kızların, akran baskısına daha açık oldukları; daha fazla davranış problemi gösterdikleri ve sapkın davranışları olan akranlarla daha fazla ilişki kurdukları bulunurken, erkeklerde ebeveyn kontrolü açısından böyle bir farklılık elde edilmemiştir (Galambos ve Maggs, 1991; Steinberg, 1986). Ancak bir başka çalışmada ebeveynin davranışsal kontrolünün kızlardan çok erkeklerin suç işleme davranışıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir (Weintraub ve Gold, 1991). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri arasında kendilerinin nerde ve kimlerle olduğunun ebeveynlerince daha az takip edildiğini bildiren erkeklerin daha yakından izlenen erkeklere ve tüm kızlara göre daha düşük notlara sahip oldukları bulunurken (Crouter ve ark., 1990); kızların notlarıyla ebeveyn izleme düzeyi arasında bir ilişki bulunmamıştır. Çalışmaların büyük çoğunluğunda içselleştirme problem belirtilerinden olan depresyonun hem kızlar hem de erkekler için ebeveynin kullandığı psikolojik kontrolle ilişkili olduğu bulunurken (Barber, 1996; 1999; Barber ve Olsen 1997; Barber ve ark., 1994; Bean, Barber ve Crane, 2001; Garber ve ark., 1997); bazılarında örneğin, boylamsal bir çalışmada, kızlara uygulanan psikolojik kontrolün içselleştirme ve dışsallaştırma belirtileriyle pozitif yönde ilişkili olduğu (Pettit ve ark. 2001); ve bir diğ erinde de özellikle içselleştirme belirtileri açısından kızların daha fazla etkilendikleri bulunmuştur (Rogers, Buchanan ve Winchell, 2003).

Ebeveynin algılanan davranışsal ve psikolojik kontrolün ergenin sonuç davranışlarıyla olan ilişkisinde cinsiyet farklılıklarının yanı sıra, bazı kültürel farklılıklar da gözlenmektedir. Davranışsal kontrol ve ergenin psikososyal gelişimi arasındaki ilişkide, annenin uyguladığı davranışsal kontrol Avrupalı-Amerikalı ergenlerin akademik başarılarıyla ilişkiliyken, Afrikalı-Amerikalı ergenlerin akademik başarılarıyla ilişkili bulunmamıştır (Bean, Bush, McKenry ve Wilson, 2003). Avrupalı-Amerikalı ergenlerde ebeveynin uyguladığı davranışsal kontrol, hem psikososyal yeterlik ile hem de kendini düzenlemeyle doğrusal olmayan bir ilişki göstermektedir (Kurdek ve Fine, 1994). Davranışsal kontrol bir düzeye kadar ergenin sosyal yeterliği ve kendini düzenlemesinde olumlu rol oynamakta, ancak kontrol arttıkça ters yönde etkili olmaktadır. Koreli-Amerikalı ergenlerde, ebeveyn kabulünün akademik başarıyı arttırdığı, ebeveynin davranışsal kontrolünün ise akademik başarıyla ilişkili olmadığı bulunmuştur (Kim ve Rohner, 2002). Ebeveynin psikolojik kontrol uygulamaları, İsrail’de, kendine güvenin düşük olmasıyla (Shulman, Collins ve Dital, 1993); Meksika’da yüksek düzeyde karşı koyma ve düşük uyma davranı-

şıyla (Bronstein, 1994); Afrika ve Latin kökenli Amerikalı ergenlerde yüksek depresyon ve suç işlemeyle (Bean ve ark., 2001); Filistinli ergenlerde yüksek depresyon, saldırganlık ve antisosyal davranışlarla (Barber, 1999; 2001); Koreli-Amerikalı ergenlerin daha az davranışsal problem ve daha fazla duygusal problem göstermeleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Shrake, 1996).

Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde, araştırmacıların, ebeveyn uygulamalarından ve anne-babalık davranışlarından ziyade daha çok ana-babalık stillerine odaklandıkları dikkat çekmektedir (örn., Güven, 1996; Sümer ve Güngör, 1999; Yılmaz, 2001). Ana-babalık stiliyle ilgili Sümer ve Güngör’ün (1999) araştırmasında, gençlerin anne babalarını yakın ilgi/kabul gösteren ve daha az sınırlayan ebeveynler olarak algıladıkları, ayrıca anne-babadan algılanan kabul/ilginin olumlu sonuçlarla, sıkı denetim ve kontrolün ise olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Ergenin benlik gelişimi ve ailenin bu sürece katkısıyla ilgili ülkemizde yapılan çalışmalarda, benlik değerinin aile içi yakın iletişiminin artmasıyla ilişkili olduğu, özellikle yakın anne desteğinin, olumlu benlik değeri üzerinde etkili olduğu, düşük benlik değerinin ise aileden alınan olumsuz geri bildirim, değersizleştirme, bireyselliğın tanınmaması, önemsenmeme ve aile içi etkileşimin sorunlu olmasıyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Aycan, 1992; Bahçivan-Saydam ve Gençöz, 2005; Erol, Toprak ve Yazıcı, 2002).

Anne-babanın uyguladığı kontrolün, ergen üzerindeki etkileriyle ilgili araştırmaların sonuçlarının tutarsız olduğu dikkat çekmektedir (Bahr, Maughan, Marcos ve Li, 1998; Barnes ve Farrell, 1992; Barrera ve Li, 1996). Bu çelişkili bulguların, kontrol kavramının çok boyutlu doğasından ve çalışmalarda farklı kontrol tiplerinin ayrıştırılmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Peterson ve Hann, 1999; Dorius, Bahr, Hoffmann ve Harmon, 2004). Bu nedenle son dönemde, psikolojik ve davranışsal kontrol ayrıştırılmaya çalışılmakta ve kontrolün niteliğinin, ergenin içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri başta olmak üzere, gelişimsel sonuçlar ve ergenin uyumu üzerindeki etkilerine odaklanılmaktadır (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002; Fletcher, Steinberg ve Sellers, 1999).

Anne-babanın uyguladığı kontrolün niteliğinin davranışsal ve psikolojik boyutlarıyla ayrıştırılmasının, ebeveyn kontrolünün ergenin davranışları ve uyumu üzerindeki rolünü anlamaya büyük bir katkı getireceği açıktır. Ayrıca ebeveynin kontrol davranışlarının ergenin gelişimsel sonuçlarını hem doğrudan hem de ergenlik döneminde kritik bir değere sahip olan benlik değeri üzerinden yordayacağı düşünülebilir. İlgili literatür incelendiğinde, genel olarak destekleyici ebeveyn uygulamalarının yüksek benlik saygısıyla, buna karşı sıkı kontrol uygulayan ve müdahaleci ebeveyn davranışları-

nın ise düşük benlik saygısıyla ilişkili olduğu görülmektedir (Eccles, Early, Frasier, Belansky ve McCarthy, 1997; Eccles, Lord, Roeser, Barber ve Jozefowicz, 1997; Greene ve Way, 2005). Ayrıca birçok araştırmada da benlik saygısı ile gelişimsel sonuçlar arasında ilişkiler ortaya konmuştur. Örneğin benlik saygısı, olumlu sosyal ilişkiler, psikolojik sağlık, uyum ve yüksek akademik performansla pozitif (Baumeister, Campbell, Kruegere ve Vohs, 2003; Griffiore, Kalen, Popovich ve Powell, 1990; Hirsch ve DuBois, 1991; Rosenberg, 1965; Zimmerman, Copeland, Shope ve Dielman, 1997), yalnızlık, kaygı, yaşam doyumunda azalma, suç işleme ve depresyonla negatif yönde ilişkilidir (McCullough, Ashbridge ve Pegg, 1994; Mcwhirter, Besett-Alesch, Horibata ve Gat, 2002; Rosenberg, Schooler, Schoenbach ve Rosenberg, 1995). Ancak günümüzde, benlik değeri ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkide, bir grup araştırmacı, düşük benlik saygısına sahip bireylerin saldırgan ya da antisosyal davranışlar açısından risk altında olduğunu (örn., Fergusson ve Horwood, 2002; Sprott ve Doob, 2000); diğer bir grup araştırmacı ise yüksek benlik saygısının saldırgan ya da antisosyal davranışlarla ilişkili olduğunu öne sürmektedir (örn., Baumeister, Smart ve Boden, 1996; Baumeister ve ark., 2003). Genel olarak, tartışmalar sürmekle birlikte, düşük benlik saygısına sahip kişilerin saldırgan davranışlarda bulunma konusunda risk grubu olabileceği görüşü ağır basmaktadır. Düşük benlik saygısı ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişkinin farklı yaşlarda ve farklı kültürlerden katılımcılarda farklılık göstermediği ortaya konmuştur (Donnellan, Trzesniewski ve ark., 2005).

Öte yandan ebeveyn uygulamalarıyla gelişimsel sonuç değişkenler arasındaki ilişkide, benlik saygısının aracı rolünü inceleyen çok az sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Örneğin, Dekovic ve Meeus (1997), 12-18 yaşlarındaki ergenlerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinin benlik kavramı aracılığıyla akranlarıyla olan ilişkilerini yordayıp yordamadığını incelemiştir. Sonuçlar, ergenin benlik kavramının anneye olan ilişkileri ile akranlarla birlikte olması arasında aracı bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Özellikle bu sürece ergenin anneden algıladığı kabulün önemli bir katkısının olduğu, buna karşı annenin ergeni izlemesi ve akranlarla birlikte olma arasında benlik kavramının aracı bir rolünün olmadığı bulunmuştur. Yapılan bir diğer araştırmada, Meksikalı-Amerikalı ergenlerin benlik saygısı, ebeveynin davranışsal kontrolü (izleme) ve suç işleme davranışları arasındaki ilişkiler incelenmiş ve ergenin benlik saygısı ve ebeveynin izlemesi arasında bir ilişki bulunmazken, anne-babaları tarafından izlenen ergenlerin suç işleme davranışlarının daha az olduğu saptamıştır (Caldwell, Beutler, Ross ve Silver, 2006).

Özetle, ilgili literatür ışığında, ebeveynin davranışsal ve psikolojik kontrolünün ergenin psikososyal uyum

göstergeleriyle farklı şekillerde, hem doğrudan hem de benlik değeri üzerinden dolaylı olarak ilişkili olacağı ve bu ilişkinin de cinsiyete göre değişeceği öngörülmektedir. Bu araştırmada ergenin uyum göstergeleri olarak ergenin yalnızlığı (içselleştirme), saldırganlığı (dışsallaştırma), okul başarısı ve sahip olduğu arkadaşlarının niteliği alınmıştır. Ebeveyn tarafından bildirilen kontrol davranışlarından ziyade ergenin algıladığı kontrolün, sonuç davranışlarla daha ilişkili bulunması nedeniyle (Soenens ve Vansteenkiste, 2005) araştırmamızda, ebeveyn kontrolü, ergen tarafından algılanan ebeveyn davranışları olarak ölçülmüştür. Öngörüler doğrultusunda aşağıdaki hipotezler sınanmıştır.

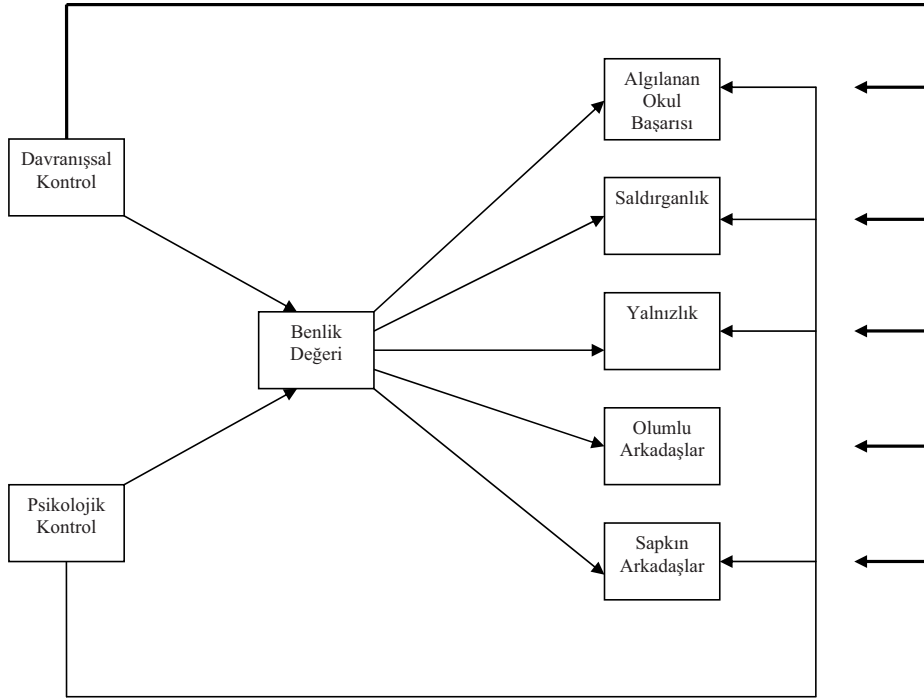
Araştırmanın Hipotezleri:

1. Ergenin benlik değeri anneden algılanan psikolojik kontrol ile olumsuz yönde; davranışsal kontrol (izleme) ile olumlu yönde ilişkili olacaktır. Ayrıca davranışsal kontrol ve psikolojik kontrol birbiriyle ilişkili olmayacaktır.
2. Olumlu bir ebeveyn uygulaması olarak görülen davranışsal kontrol, ergenin, olumlu arkadaşlara sahip olmasıyla ve algıladığı okul başarısıyla pozitif yönde; yalnızlığı, saldırganlığı ve sapkın arkadaşlara sahip olmasıyla ise negatif yönde ve doğrudan ilişkili olacaktır.
3. Olumsuz bir ebeveyn uygulaması olarak görülen psikolojik kontrol, ergenin, olumlu arkadaşlara sahip olmasıyla ve algıladığı okul başarısıyla negatif yönde; yalnızlığı, saldırganlığı ve sapkın arkadaşlara sahip olmasıyla ise pozitif yönde ve doğrudan ilişkili olacaktır.
4. Anneden algılanan psikolojik kontrol benlik değerini düşürerek, davranışsal kontrol ise benlik değerini yükselterek ergenin psikososyal uyum göstergeleriyle (yalnızlık duygusu, saldırgan davranışlar, olumlu ve sapkın arkadaşlar ve algılanan okul başarısı) dolaylı ilişkiler gösterecektir.

Yöntem

Örneklem

Bu araştırma, çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde farklı evrelerden ergenlerin sosyalleşmelerini kapsamlı bir biçimde ele alan bir araştırma projesinin ön çalışmasının bir parçasıdır. Proje kapsamında Ankara'da bulunan ve Milli Eğitim Bakanlığınca orta SED olarak belirlenmiş semtlerdeki bir ilköğretim okulu ve iki liseden 7, 8, 9 ve 10. sınıflardan toplam 409 ergen (200'u kız, 209'ü erkek) katılmıştır. Eksik ve yanlış doldurulmuş ölçek formlarının dışarıda bırakılması ve aşırı değerler analizinden sonra katılımcı sayısı 198 kız ve 196 erkek olmak üzere toplam 394 öğrenci olarak belirlenmiştir. Ergenlerin yaş ranjı 12-18 arasında olup,



Şekil 1. Önerilen Model

yaş ortalaması 14.61'dir ($S = 1.70$). Katılımcıların dağılımı; 7. sınıftan 103 (% 26), 8 sınıftan 89 (% 23), 9. sınıftan 104 (% 26) ve 10. sınıftan 98 (% 25) öğrenci olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların anne ve babalarının eğitim düzeyi 8 dereceli (1 okuma yazma bilmiyor - 8 doktora mezunu) bir ölçek üzerinden değerlendirilmiş; anne eğitim düzeyinin ortalaması 4.20 ($S = 1.57$) baba eğitim düzeyinin ortalaması ise 4.86 ($S = 1.47$) olarak belirlenmiştir. Bu durumda, annelerin genel olarak lise mezunu, babaların ise yüksek okul mezunu (iki yıllık) olduğu söylenebilir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan Saldırganlık ve Olumlu Sosyal Davranış (Boxer, Tisak ve Goldstein, 2004), Olumlu Arkadaşlık (Tilton-Weaver ve Galambos, 2003), Sapkın Arkadaşlık (Galambos ve Maggs, 1991), Psikolojik Kontrol (Barber, 1996; Schaefer, 1965) ve Davranışsal Kontrol (Brown ve ark., 1993) ölçekleri araştırma grubu tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Gelişim psikolojisi alanında uzman kişilerce ifadelerin yaş gruplarına uygunluğu ve anlaşılabilirliği değerlendirilmiş; ayrıca ilköğretim, lise ve üniversite örneklem gruplarından 3'er

kişinin, ölçeklerdeki ifadeleri anlaşılabilirlik açısından değerlendirmeleri sağlanmıştır. Araştırmada, 9 ve 10. sınıftaki öğrencilere ilk yetişkinlik dönemindeki bireyler için geliştirilen UCLA Yalnızlık Ölçeği kullanılırken; aynı ölçekte yer alan "Kendimi diğer insanlardan soyutlanmış hissediyorum" ya da "Dışa dönük bir insanım" gibi maddelerin 7. sınıfta okuyan öğrenciler tarafından anlaşılmadığı görülerek 7. ve 8. sınıfta okuyan öğrencilere, ilköğretimde okuyan öğrenciler için geliştirilmiş olan Yalnızlık ve Sosyal Doyum ölçeği uygulanmıştır. Dolayısıyla ergenlerin yalnızlık puanı, 9. ve 10. sınıflara uygulanan UCLA Yalnızlık Ölçeği ile 7. ve 8. sınıflara uygulanan Sosyal Doyum ölçeğinden aldıkları puanların z değerine çevrilmesi sonucunda elde edilmiştir. Aşağıda bu araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin bilgileri ve psikometrik özellikleri sunulmuştur.

Saldırganlık ve Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği (Aggressive and Prosocial Behavior Questionnaire). Boxer ve arkadaşları (2004) tarafından geliştirilen ölçek, 7-12. sınıflara uygulanmış, 4 dereceli ("Birileri beni sinirlendirdiğinde veya keyfimi kaçırdığında genellikle onlara vururum"; 1- hiç tanımlamıyor; 4- kesinlikle

tanımlıyor) likert tipi ölçek toplam 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte, saldırganlık, amaca yönelik (pro-active) ve tepkisel (reactive) saldırganlık olmak üzere iki boyutla; olumlu sosyal davranış ise özgeci, amaca yönelik ve tepkisel olumlu sosyal davranış olmak üzere üç alt boyutla ölçülmektedir. Bu çalışmada ölçeğin sadece saldırganlık alt boyutu kullanılmıştır. Boxer ve arkadaşlarının yaptıkları temel bileşenler analizi sonucunda amaca yönelik ve tepkisel saldırganlık boyutlarının (Cronbach Alfa = .90) ayrılmadığı görülmüştür. Bu araştırma kapsamında ölçeğin faktör analizi sonuçları incelendiğinde, Boxer ve arkadaşlarının sonucuna benzer bir şekilde bu çalışmada da tepkisel ve amaca yönelik saldırganlık maddelerin tek bir faktör-de toplandığı görülmüştür. Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı, saldırganlık boyutu için .87 olarak bulunmuştur.

Ergenler için Benlik Algısı Ölçeği. Harter (1988) tarafından geliştirilmiş ölçekte benlik algısının çeşitli alanlarını değerlendiren dokuz alt boyut (toplam 45 madde) yer almaktadır. Bu çalışmada çocuğun farklı benlik alanlarında kendini nasıl algıladığıyla değil de benlik saygısıyla ilgilendiği için kendini ne kadar sevdiğini, kendi yaşamını sürdürüş şekline ve içsel olarak kendinden ne derece memnun olduğunu ölçmeyi amaçlayan Bütünsel Özdeğer (global self-worth) alt boyutu kullanılmıştır. Bu boyut, beş maddeden oluşmakta ("Bazı gençler çoğu zaman kendilerinden hoşnuturlar oysa bazıları çoğunlukla kendilerinden hoşnut değildirler") ve dört dereceli ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Orijinal alt ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının .80 - .89 arasında değiştiği bulunmuştur. Ülkemizde, Ergenler İçin Benlik Algısı Ölçeği'nin güvenilirlik çalışması Şahin ve Güvenç (1996) tarafından yapılmış olup tüm ölçek için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .88'dir. Bu araştırma kapsamında Bütünsel Özdeğer alt boyutunun Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .73 olarak bulunmuştur.

Davranışsal Kontrol Ölçeği (Behavioral Control Questionnaire): Araştırmada, annenin ergene uyguladığı davranışsal kontrolü ölçmek amacıyla Brown ve arkadaşları (1993) tarafından geliştirilen İzleme (monitoring) ölçeği kullanılmıştır. Beş maddeden oluşan dört dereceli ölçek ("Annemin boş zamanlarımda ne yaptığımdan"; 1- hiç haberi olmaz, 4- her zaman haberi olur) ergenler tarafından doldurulmaktadır. Ölçekte, yüksek puan, yüksek davranışsal kontrole işaret etmektedir. Yapılan bir çalışmada, İzleme Ölçeğinin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .81 olarak bulunmuştur (Barber, 1996). Bu çalışmada ise Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .75'tir.

Psikolojik Kontrol Ölçeği (Psychological Control Questionnaire). Ebeveynlerin ergen üzerinde uyguladığı psikolojik kontrolü ölçmek amacıyla Barber

(1996) ve Schaefer (1965) tarafından geliştirilen Psikolojik Kontrol Ölçeği kullanılmıştır. Toplam 17 madde ile ölçülen annenin uyguladığı psikolojik kontrol ("Annem her zaman ne hissedeceğimi ya da düşüneceğimi söylemekten hoşlanır"; 1- annemin özelliklerine hiç benzemiyor, 4- annemin özelliklerine çok benziyor) dört dereceli likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı anne için .85'dir (Barber, 1996). Bu çalışmada ise Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .87 olarak bulunmuştur.

Sapkın Arkadaşlar Ölçeği (Deviant Friends Questionnaire). Ergenlerin olumsuz ya da problem davranışlar sergileyen arkadaşlarının olup olmadığını belirleyebilmek için Galambos ve Maggs (1991) tarafından geliştirilen Sapkın Arkadaşlık Ölçeği kullanılmıştır. Dört maddeden oluşan ölçek ("Arkadaşlarımdan bazıları diğer insanların eşyalarına sırf eğlence olsun diye zarar verir"; 1- bana hiç uymuyor, 4- bana tamamen uyuyor) dört derece üzerinden değerlendirilmektedir. Ayrıca ölçeğe, "Birlikte gezip dolaştığım arkadaşlarımdan çoğu kavga, çatışma gibi önemli bir olaya katılmıştır" gibi literatürde sıkça sözü edilen olumsuz davranışları ölçen üç madde, araştırma grubu tarafından eklenmiştir. Yüksek puan, ergenin sapkın arkadaşlara sahip olduğunu göstermektedir. Orijinal ölçeğin 4 madde üzerinden Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .74 olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ise toplam 7 madde üzerinden .72'dir. Ölçekten elde edilen yüksek puan, ergenlerin olumsuz ya da problem davranışlar sergileyen arkadaşlara sahip olduğunu göstermektedir.

Olumlu Arkadaşlar Ölçeği (Prosocial Friends Questionnaire): Tilton-Weaver ve Galambos (2003) tarafından geliştirilen ölçek dört maddeden oluşmakta ("Çoğu arkadaşım, başı deritte olan birine yardım etmeye çalışır"; 1- bana hiç uymuyor, 4- bana tamamen uyuyor) dört dereceli likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Yüksek puan, ergenin olumlu sosyal davranışlar sergileyen arkadaşlara sahip olduğunu göstermektedir. Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .64 olup, bu araştırma örneğinde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .71 olarak bulunmuştur.

Yalnızlık ve Sosyal Doyum Ölçeği (Loneliness and Social Dissatisfaction Scale). Asher, Hymel ve Renshaw (1984) tarafından 3-6. sınıfa giden öğrenciler için geliştirilen ve daha sonra Asher ve Wheeler (1985) tarafından maddeleri okul ortamına göre değiştirilen ölçekte, çocukların yalnızlık ve sosyal doyumсузлук duygularıyla ilgili 8'i dolgu olmak üzere toplam 24 madde bulunmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek puan bireyin yalnızlık düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçek, beş dereceli likert tipi bir ölçek ("Okulda kendimi dışlanmış hissediyorum"; 1- her

zaman doğru, 5- hiç doğru değil) olup, ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .83 olarak bulunmuştur (Asher ve Wheeler, 1985). Ölçeğin ülkemizdeki geçerlik güvenirlik çalışması Tarhan (1996) tarafından 8. sınıfta okuyan öğrenciler üzerinde yapılmış olup iç tutarlık katsayısı .89'dur. Bu çalışmada, Yalnızlık ve Sosyal Doyum Ölçeği'nin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .89 olarak bulunmuştur.

UCLA Yalnızlık Ölçeği (UCLA Loneliness Scale).

Russell, Peplau ve Ferguson (1978) tarafından klinik ve klinik olmayan gruptaki yetişkinler için geliştirilen ölçek, sosyal ilişkilerden alınan doyumunu değerlendiren 20 maddeden (9 olumlu ve 11 olumsuz) oluşmaktadır ("Kendimi grup dışına itilmiş hissediyorum"; 1- hiç yaşamam, 4- sık sık yaşarım). Her bir madde dört dereceli ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Russell ve arkadaşlarının (1980) yeniden gözden geçirme çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa değeri .94 olarak bulunmuştur. Ülkemizde güvenirlik çalışması Demir (1989) tarafından 18-51 yaş grubundaki klinik ve klinik olmayan grupta yapılmış, Cronbach Alfa Katsayısı .96, beş hafta arayla uygulanan test-tekrar test yöntemiyle elde edilen korelasyon katsayısı ise .94 olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında UCLA Yalnızlık ölçeğiyle çok düşük korelasyon gösteren 17. madde ("Bu derece içine kapanmış olmaktan dolayı mutsuzum") çıkartıldığında iç tutarlık katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Ölçekten elde edilen yüksek puan bireyin yalnızlık düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Algılanan Okul Başarısı. Ergenin algıladığı okul başarısı kişisel bilgi formunda sorulan "Derslerde aldığım notlar..." (1 - genellikle düşüktür, 5 - çok iyidir) soru üzerinden değerlendirilmiştir. Algılanan okul başarısının ortalaması 3.55 (S = .89) olarak belirlenmiştir.

İşlem

Araştırmanın uygulamaları, okul idaresince uygun bulunan ders saatlerinde öğrencilerle toplu olarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere projenin kapsamıyla ilgili bilgi ve uygulamayla ilgili yönergeler verildikten sonra kimliklerinin gizli kalacağı ve gönüllülüğün esas alındığı belirtilmiştir. Öğrencilerden kişisel bilgi formuna isim yazmamaları buna karşılık öğrenci numaralarını belirtmeleri istenmiştir. Ölçek maddelerinin uzun olması nedeniyle uygulama iki-üç oturumda (toplam olarak 80-120 dakika) tamamlanmıştır.

Bulgular

Araştırmada yer alan değişkenlerin Pearson korelasyon katsayıları, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 1'de gösterilmiştir. Davranışsal ve psikolojik kontrol arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Davranışsal kontrolün benlik değeri, algılanan okul başarısı ve olumlu arkadaşlar ile pozitif, buna karşı saldırganlık, yalnızlık ve sapkın arkadaşlar ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Psikolojik kontrol, benlik değeri ve algılanan okul başarısıyla negatif yönde, fakat saldırganlık, yalnızlık ve sapkın arkadaşlar ile pozitif yönde ilişkilidir. Ayrıca psikolojik kontrolün olumlu arkadaşlara sahip olmayla ilişkili olmadığı bulunmuştur. Ergenlerin rapor ettiği benlik değeri ile saldırganlık ve yalnızlık arasında negatif; benlik değeri ile algılanan okul başarısı ve olumlu arkadaşlar arasında ise pozitif yönde ilişkiler bulunmuştur.

Cinsiyet Farklılıklarıyla İlgili Analiz Sonuçları

Araştırmada cinsiyet farklılıklarını belirleyebilmek için ergenin algıladığı kontrol (psikolojik ve

Tablo 1. Bütün Değişkenlerin Pearson Korelasyon Katsayıları, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	2	3	4	5	6	7	8	Olası Ranj	Gözlenen Ranj	Kız _{ort.} (S)	Erkek _{ort.} (S)
1.Davranışsal kontrol	-.08	.19**	-.15**	-.21**	.20**	-.22**	.27**	1-4	1.2-4.0	3.34 (.48)	3.13 (.58)
2.Psikolojik kontrol	-	-.15**	.24**	.15**	-.11*	.18**	.01	1-4	0.9-3.6	1.93 (.52)	1.94 (.54)
3.Benlik değeri		-	-.20**	-.30**	.24**	-.01	.20**	1-4	1.0-4.0	3.14 (.63)	3.12 (.64)
4.Saldırganlık			-	.19**	-.20**	.20**	-.11*	1-4	0.9-3.8	1.48 (.49)	1.63 (.60)
5.Yalnızlık				-	-.23**	.08	-.34**	1-5.7	1.0-5.7	2.34 (.95)	2.40 (1.05)
6.Algılanan okul başarısı					-	-.09	.19**	1-5	1.0-5.0	3.73 (.79)	3.36 (.93)
7.Sapkın arkadaşlar						-	-.21**	1-4	1.0-3.1	1.24 (.32)	1.36 (.43)
8.Olumlu arkadaşlar							-	1-4	1.8-4.0	3.29 (.53)	3.08 (.54)

* $p < .05$ ve ** $p < .01$

davranışsal kontrol) ve ergenin işlevselliğiyle ilgili (benlik değeri, olumlu sosyal arkadaşlar, sapkın arkadaşlar, yalnızlık, saldırganlık ve algılanan okul başarısı) değişkenler için yaş kontrol edilerek iki ayrı MANCOVA yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ergenin algıladığı davranışsal ve psikolojik kontrol üzerinde cinsiyet temel etkisinin anlamlı olduğu (Wilks' $\lambda = .96$; $F_{2,390} = 7.25$, $p < .001$, $\eta^2 = .04$) yaşın temel etkisinin ise anlamlı olmadığı bulunmuştur. Yapılan ileri analizler, yaş kontrol edildiğinde sadece algılanan davranışsal kontrol açısından kızların erkeklere göre daha fazla davranışsal kontrol algıladıklarını göstermiştir ($F_{1,391} = 4.12$, $p < .001$).

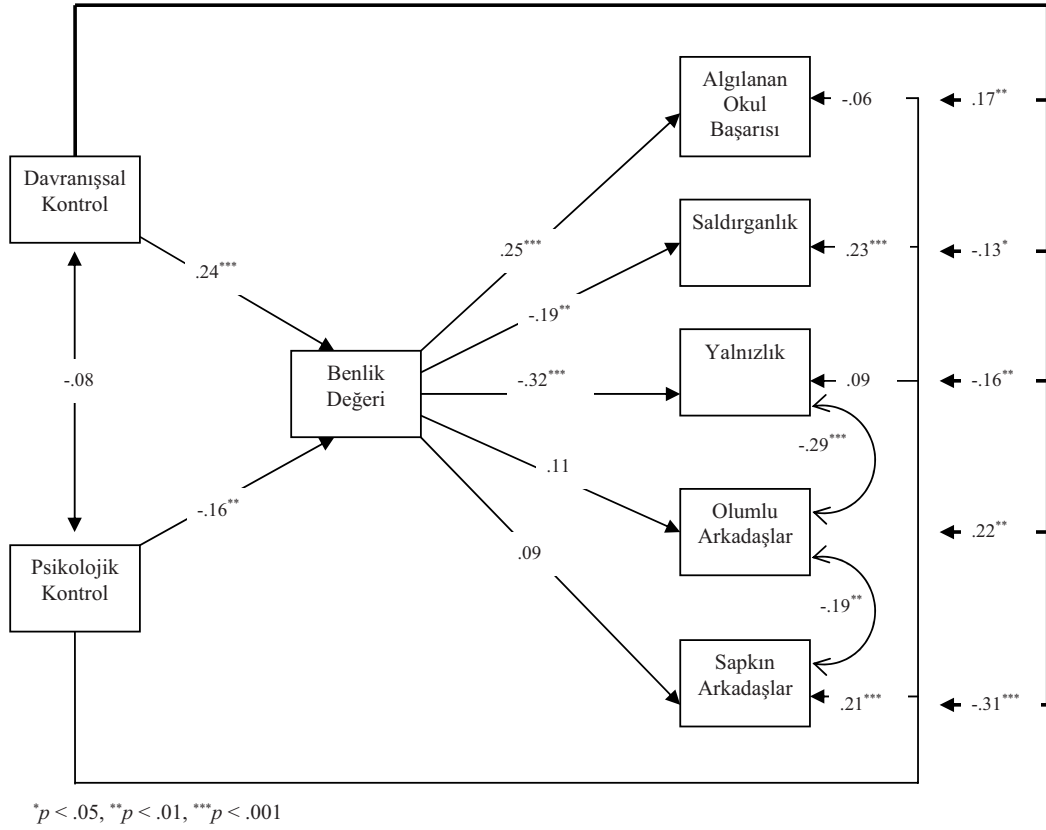
Ergenin işlevselliği üzerindeki cinsiyet etkisini belirleyebilmek için yaşın da kontrol edildiği MANCOVA sonucunda ise cinsiyet (Wilks' $\lambda = .91$; $F_{6,386} = 6.39$, $p < .001$, $\eta^2 = .09$) ve yaş (Wilks' $\lambda = .91$; $F_{6,386} = 6.78$, $p < .001$, $\eta^2 = .10$) temel etkileri anlamlı bulunmuştur. İleri analizlerde, yaş kontrol edildiğinde kızların erkeklere göre daha fazla olumlu arkadaşlara sahip oldukları ($F_{1,391} = 13.29$, $p < .001$) ve algılanan okul başarısının daha yüksek olduğu ($F_{1,391} = 17.14$, $p < .001$); erkeklerin ise kızlara göre daha fazla saldırganlık gösterdikleri ($F_{1,391} = 8.52$, $p < .01$) ve daha fazla sapkın arkadaşlara sahip oldukları ($F_{1,391} = 9.13$, $p < .01$) görülmüştür. Ancak benlik değeri ve yalnızlık açısından cinsiyet farklılığı bulunmamıştır.

Önerilen kuramsal model, yukarıdaki bulgulardan hareketle, sırasıyla kız ve erkek örneklem için ayrı ayrı sınanmıştır (bkz. Şekil 1). Davranışsal kontrol, psikolojik kontrol, benlik değeri, saldırganlık, yalnızlık, algılanan okul başarısı, sapkın arkadaşlar ve olumlu arkadaşlar değişkenleri kendileriyle temsil edilmişlerdir. Araştırmada kuramsal model en fazla benzerlik gösteren kestirim (maximum likelihood estimation) tekniği ve kovaryans matrisi kullanılarak LISREL 8.3 programıyla sınanmıştır. Modelin uyumuyla ilgili olarak χ^2 testinin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması nedeniyle S/χ^2 oranı ölçütü dikkate alınmıştır. Marsh ve Hocevar'ın (1988) S/χ^2 1/2'lik oranı iyi uyum olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Hoyle ve Panter'ın (1995) önerileri doğrultusunda GFI (.95 üzeri), AGFI (.90 üzeri), RMSEA (.05 altı), CFI (.95 üzeri) ve IFI (.95 üzeri) uyum indeksleri rapor edilmiş ve anılan değerler önerilen model ile verinin iyi uyum gösterdiği yönünde değerlendirilmiştir. Bundan sonraki bölümde

sırasıyla genel örneklem ve cinsiyete göre yapılan yapısal eşitlik analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Genel örneklem üzerinde yapılan yapısal eşitlik analizi sonucunda ($\chi^2_{(11, N=394)} = 55.44$, $p < .001$, RMSEA = .10, GFI = .96, AGFI = .89, CFI = .84, IFI = .85) model ile verinin iyi uyum göstermediği görülmüştür. Modelde değişiklik indeksi (modification index) olumlu arkadaşlara sahip olma ile hem yalnızlık hem de sapkın arkadaşlara sahip olma arasına regresyon izleri eklenerek ilk modelin kuvvetlendirilmesini önermiştir. Önerilen regresyon izleri kuramsal olarak anlamlı olduğundan¹ modele eklenmiş, geliştirilmiş model analizinin sonuçları model ile verinin anlamlı olarak uyduğunu ortaya koymuştur ($\chi^2_{(9, N=394)} = 25.96$, $p < .01$, RMSEA = .07, GFI = .98, AGFI = .93, CFI = .94, IFI = .94). Anlamlı olan korelasyon ve regresyon ağırlıkları Şekil 2'de gösterilmiştir. Davranışsal ve psikolojik kontrol arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmüştür. *Davranışsal kontrolün* benlik değeri, algılanan okul başarısı ve olumlu arkadaşlara sahip olmayı pozitif, saldırganlık, yalnızlık ve sapkın arkadaşlara sahip olmayı negatif yönde ve anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. *Psikolojik kontrolün* ise benlik değerini negatif, sapkın arkadaşlara sahip olmayı ve saldırganlığı pozitif yönde ve anlamlı olarak yordadığı görülmüştür. *Benlik değerinin* ise algılanan okul başarısını pozitif, saldırganlığı ve yalnızlığı ise negatif yönde ve anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Ayrıca değişiklik indeksinin önerdiği olumlu arkadaşlar, yalnızlık ve sapkın arkadaşlara sahip olma ile olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur. Modelde benlik değerinin davranışsal kontrol ve sonuç değişkenleri arasındaki aracı rolü incelendiğinde; benlik değerinin davranışsal kontrol ile yalnızlık (-.08, $p < .01$), saldırganlık (-.05, $p < .05$), algılanan okul başarısı (.06, $p < .01$) ve olumlu arkadaşlar (.14, $p < .001$) arasında aracı rol oynadığı bulunmuştur. Ayrıca benlik değerinin psikolojik kontrol ile yalnızlık (.05, $p < .05$) ve algılanan okul başarısı (-.04, $p < .05$) arasında aracı rol oynadığı bulunmuştur. Davranışsal ve psikolojik kontrol, benlik değerindeki varyansın % 9'unu; davranışsal ve psikolojik kontrolle birlikte benlik değeri, saldırganlıktaki varyansın % 14'ünü, yalnızlıktaki varyansın % 19'unu, algılanan okul başarısındaki varyansın % 13'ünü, sapkın arkadaşlara sahip olmadaki varyansın % 15'ini ve olumlu arkadaşlara sahip olmadaki varyansın % 22'sini açıklamaktadır.

¹ Yalnızlığı belirleyen en önemli faktörlerden birinin akran ilişkileri olduğu bilinmektedir (Mcwhirter, Besett-Alesch, Horibata ve Gat, 2002). Yalnızlık ve akran ilişkileri karşılıklı bir süreç olarak değerlendirildiğinde, kendini yalnız hisseden ve çevresinde olumsuz özelliklere sahip arkadaşları olan kızlar, olumlu arkadaşlıklar geliştirebilecekleri sosyal bir ağ oluşturamayabilirler.



Şekil 2. Genel Örneklem ($N = 394$) İçin Regresyon ve Korelasyon Değerleri

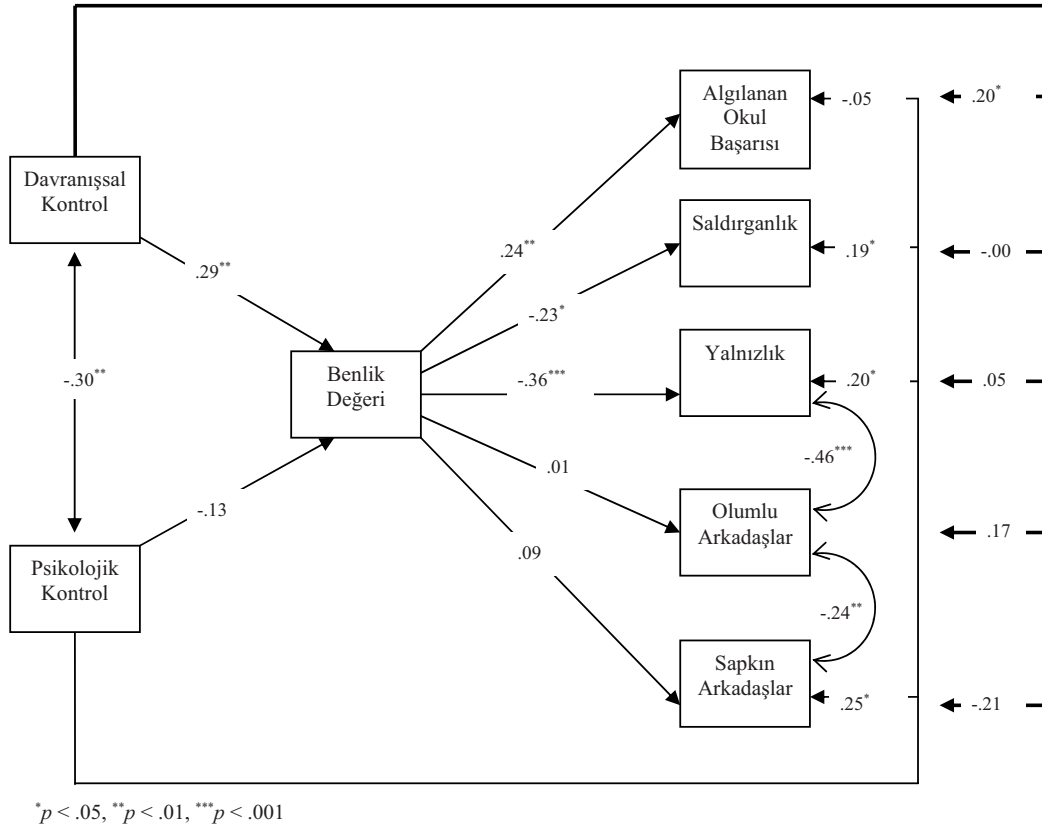
Kızlar İçin Yapısal Eşitlik Modeli Analizi

Kızlar için yapılan yapısal eşitlik analiz sonuçları, model ile verilerin anlamlı olarak uyduğunu ortaya koymuştur [$\chi^2_{(9, N=198)} = 16.81, p = .05, RMSEA = .06, GFI = .98, AGFI = .92, CFI = .95, IFI = .95$]. Kızlar için yapılan yapısal eşitlik analizi sonucunda (bkz. Şekil 3) *davranışsal kontrolün* benlik değeri ve algılanan okul başarısını pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. *Psikolojik kontrolün* ise sapkın arkadaşlara sahip olmayı, saldırganlığı ve yalnızlığı pozitif yönde ve anlamlı olarak yordadığı görülmüştür. *Benlik değerinin* ise algılanan okul başarısını pozitif yönde, saldırganlığı ve yalnızlığı ise negatif yönde ve anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Ayrıca olumlu arkadaşlar, yalnızlık ve sapkın arkadaşlara sahip olma ile anlamlı ve olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur. Modelde benlik değerinin davranışsal kontrol ile sonuç değişkenler arasındaki aracı rolü incelendiğinde; benlik değerinin davranışsal kontrol ile yalnızlık ($-0.10, p < .05$) ve algılanan okul başarısı arasında ($.07, p < .05$) aracı

rol oynadığı bulunmuştur. Davranışsal kontrol benlik değerindeki varyansın % 12'sini, davranışsal kontrolle birlikte benlik değeri, saldırganlıktaki varyansın % 11'ini, yalnızlıktaki varyansın % 19'unu, algılanan okul başarısındaki varyansın % 15'ini, sapkın arkadaşlara sahip olmadaki varyansın % 12'sini ve olumlu arkadaşlara sahip olmadaki varyansın % 36'sını açıklamaktadır. Genel modelden farklı olarak kız ergenler için olan modelde davranışsal ve psikolojik kontrol ilişkilidir (-0.30).

Erkekler İçin Yapısal Eşitlik Modeli Analizi

Erkekler için yapılan yapısal eşitlik analizi sonuçları, model ile verilerin anlamlı olarak uyduğunu ortaya koymuştur ($\chi^2_{(9, N=196)} = 17.75, p = .04, RMSEA = .07, GFI = .98, AGFI = .91, CFI = .93, IFI = .94$). Erkekler için yapılan yapısal eşitlik analizi sonucunda (bkz. Şekil 4) *davranışsal kontrolün* benlik değerini ve olumlu arkadaşları olumlu yönde, yalnızlığı, saldırganlığı ve sapkın arkadaşlara sahip olmayı olumsuz yönde ve anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur.



Şekil 3. Kızlar İçin (N = 198) İçin Regresyon ve Korelasyon Değerleri

Psikolojik kontrolün sapkın arkadaşları ve saldırganlığı olumlu yönde yordadığı görülmüştür. *Benlik değeri* ise yalnızlığı olumsuz yönde, algılanan okul başarısını olumlu yönde ve anlamlı olarak yordamaktadır. Ayrıca olumlu arkadaşların, yalnızlık ve sapkın arkadaşlara sahip olma ile ilişkili olmadığı bulunmuştur. Modelde benlik değerinin davranışsal kontrol ve sonuç değişkenleri arasındaki aracı rolü incelendiğinde; davranışsal kontrolün benlik değeri aracılığıyla yalnızlıkla (-.06, $p < .05$) ve olumlu arkadaşlara sahip olmayla (.13, $p < .01$) ilişkili olduğu görülmüştür. Davranışsal kontrol benlik değerindeki varyansın % 7'sini, davranışsal kontrolle birlikte benlik değeri, saldırganlıktaki varyansın % 17'sini, yalnızlıktaki varyansın % 21'ini, algılanan okul başarısındaki varyansın % 10'unu, sapkın arkadaşlara sahip olmadaki varyansın % 12'sini ve olumlu arkadaşlara sahip olmadaki varyansın % 23'ünü açıklamaktadır. Erkek ergenlerde davranışsal ve psikolojik kontrol ilişkili değildir.

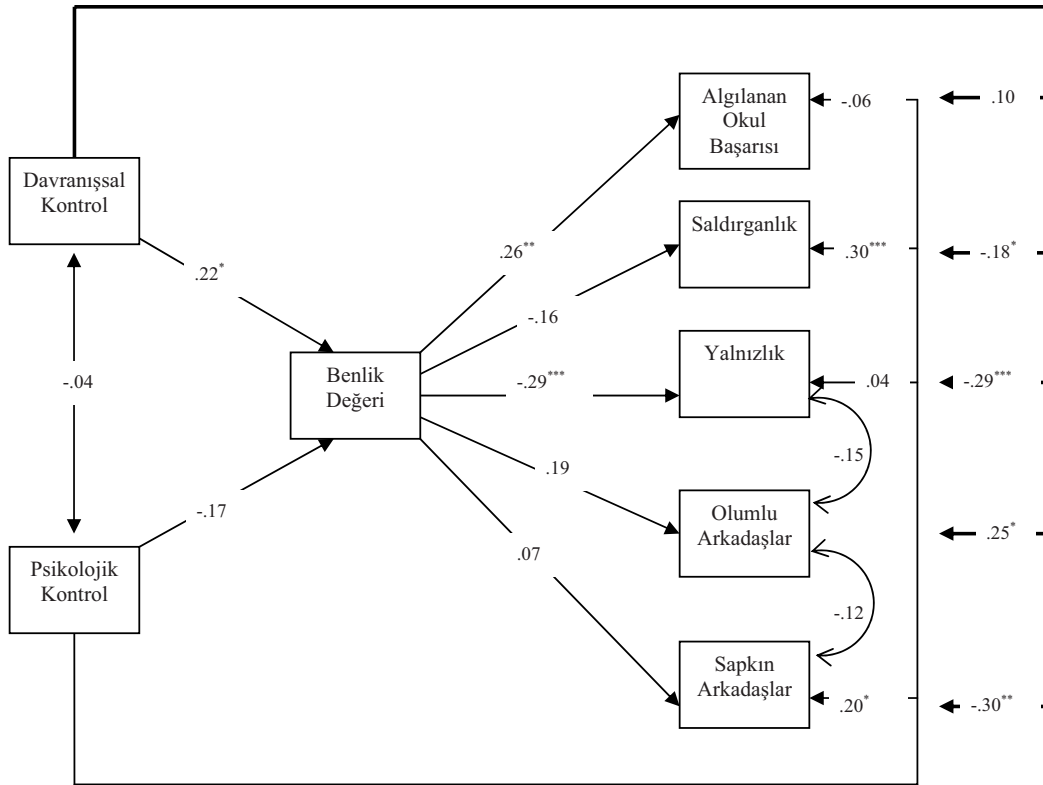
Tartışma

Modelin genel örneklem üzerinden sınanmasıyla elde edilen bulgular, araştırmanın birinci hipotezini kısmen desteklemiştir. Anneden algılanan davranışsal kontrol, ergenin benlik değerini artırırken psikolojik kontrol benlik değeriyle olumsuz yönde ilişkilidir. Bu bulgular, ailesini destekleyici algılayan ergenlerin daha yüksek benlik saygısı rapor ettiklerini (Greene ve Way, 2005); ebeveynleri tarafından sıkı kontrol ve özerkliklerine müdahale algılayan ergenlerin ise düşük benlik saygısına sahip olduklarını gösteren Batıdaki bulgularla tutarlıdır (Bean ve ark., 2003; Conger ve ark., 1997). Bununla birlikte, anne babanın uyguladığı denetim ve kontrolün farklı kültürlerde farklı olarak algılandığı da bilinmektedir (Gray ve Steinberg, 1999; Steinberg, Mounts, Lamborn ve Dornbusch, 1991). Araştırmamız örneğinde yer alan ergenlerin, annenin uyguladığı davranışsal kontrolü kendilerine gös-

terilen dikkat, ilgi ve yakınlık olarak algıladıkları ve dolayısıyla benliklerinin bundan olumlu etkilendiği öne sürülebilir. Buna karşı Batı literatüründen farklı olarak, hem kızlar hem de erkeklerde psikolojik kontrol ile benlik değeri arasındaki ilişki negatif yönde olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir. Oysa Batıda yapılan araştırmalarda sıkı kontrol algılayan ve kendilerine müdahale edildiğini düşünen ergenler, düşük benlik saygısına sahip olmaktadır (Eccles, Early ve ark., 1997; Eccles, Lord ve ark., 1997; Greene ve Way, 2005). Toplulukçu özellikler gösteren Koreli-Amerikalı ergenler psikolojik kontrolü yüksek algıladıklarında daha az davranışsal problem ve daha fazla duygusal problem göstermişlerdir (Shrake, 1996).

Ülkemizde ise psikolojik kontrol ve benlik değeri arasındaki ilişkinin anlamlı olmaması, kültürümüzde ergenin, annenin bu yöndeki girişimlerini benliklerine

çok da olumsuz bir müdahale olarak algılamadıklarını düşündürebilir. Nitekim kültürümüzde annelerin, psikolojik kontrolün bir boyutu olarak çocuklarından disiplin amacıyla sevgiyi esirgemeleri, ergenin kendini, fiziksel ve davranışsal olarak ifadesine daha az izin vermeleri, koruyup kollayıcı bir tavırla da olsa ergenin iradesini ortaya koyma ve kendini düzenleme davranışlarına müdahale etmeleri oldukça yaygın uygulamalardır (Kağıtçıbaşı, 1970; Sümer ve Güngör, 1999; Yılmaz, 2001). Bununla birlikte ergenin anneden algıladığı müdahalelere verdiği öfke, boyun eğme ve alay gibi duygusal tepkiler de önemli rol oynayabilmektedir. Chao ve Aque (2007), ebeveynin psikolojik kontrol uygulamalarına kızgınlık duyan Koreli Amerikalı ergenlerin bu uygulamalardan daha olumsuz etkilendiğini, Avrupalı Amerikalı ergenlerde ise kızgınlık duymanın psikolojik kontrolün olumsuz etkilerine karşı koruyucu olduğunu bulmuşlardır.



* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Şekil 4. Erkekler İçin ($N = 196$) İçin Regresyon ve Korelasyon Değerleri

Dolayısıyla psikolojik kontrol, ergenin düşük benlik değeriyle doğrudan ilişkili olmamakla birlikte, söz konusu ilişkinin sonraki araştırmalarda farklı benlik saygısı ölçümleriyle ve duygusal tepkilerle birlikte ele alınması önemli görünmektedir. Genel modelde ve erkek ergenlerde elde edilen bulgular literatürle uyumlu olarak davranışsal ve psikolojik kontrolün ayrı yapılar olduğunu ortaya koyarken kızlarda psikolojik kontrol artarken davranışsal kontrolün azalıyor olması ya da tersi ilginçtir. Bu bulgu, kız ve erkek ergenlerin sosyalleştirilme süreçlerinde kontrolün ne şekilde kullanıldığı ve kızların bunu algılayışıyla ilgili olarak sonraki çalışmalarda irdelenebilir. Örneğin özerk bir kendilik gelişimine izin vermeyen psikolojik kontrol algısı arttıkça kızlar annenin izlemesini gerektiren özerk davranışlarda daha az bulunuyor olabilirler.

İkinci ve üçüncü hipotezler, davranışsal kontrolün ergenin olumlu; psikolojik kontrolün ise ergenin olumsuz sonuç davranışlarıyla ilişkili bulunmasıyla desteklenmiştir (Barber ve ark., 1994; Bean ve ark., 2003; Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch, 1991). Erkek ergenlerin anneden algıladıkları izleme arttıkça, saldırgan davranışları ve yalnızlıkları azalmakta ve ayrıca olumlu özelliklere sahip arkadaşlıkları artmakta; olumsuz ya da sapkın arkadaşlara sahip olma ise azalmaktadır. Bu bulgular, annenin davranışsal kontrolünün koruyucu etkisini destekler nitelikte olup ebeveynin, çocuklarının nerde ne zaman ve kimlerle olduğunu yakından izlemesinin, ergenlerin daha az sapkın arkadaşına sahip olmalarıyla ilişkili olduğu yönündeki bulgularla tutarlık göstermektedir (Chassin ve ark., 1993; Dishion ve ark., 1995). Kız ve erkek ergenlerin anneden algıladıkları davranışsal kontrolün ergenin uyumu ve algılanan okul başarısıyla ilişkisi birbirinden farklı ve tamamlayıcı bir örüntü sergilemektedir. Anneleri tarafından daha fazla denetlendiğini ve kontrol edildiğini düşünen kızların okul başarısı da yüksek olmakta ancak saldırganlık ve yalnızlık düzeyleri ile olumlu ya da sapkın özellikte arkadaşlara sahip olmaları değişmemektedir. Yukarıdaki bulgulara ek olarak, kızların erkeklere göre daha fazla davranışsal kontrol algılamaları, toplumsal cinsiyet rol tanımları temelinde kız ve erkek ergenlere tanınan özerklikle ilişkili olabilir. Yüksek davranışsal kontrol nedeniyle kızların hareket alanı erkeklere göre çok daha fazla daralmış olduğu için erkeklerin, annenin izleme davranışından kızlara göre daha fazla yarar sağladıkları söylenebilir.

Annenin algılanan psikolojik kontrol arttıkça kız ve erkek ergenlerin saldırgan davranışlarının artması, daha fazla sapkın özellikler gösteren arkadaşlara sahip olmaları ve ayrıca kızların kendilerini daha yalnız hissetmeleri ve annenin uyguladığı psikolojik kontrolün cinsiyete göre farklılaşmaması yönündeki

bulgular, Batı literatürüyle tutarlıdır. Genellikle kızlar ve erkekler üzerindeki psikolojik kontrolün benzer olduğu ve annenin uyguladığı psikolojik kontrolün kızların hem içselleştirme (yalnızlık) hem de dışsallaştırma (saldırganlık) problemlerini arttırdığı; erkekler açısından ise sadece dışsallaştırma sorunlarıyla ilişkili olduğunu göstermektedir (Barber, 1996; Conger ve ark., 1997; Garber ve ark., 1997). Psikolojik kontrol, bir stres kaynağı olarak tanımlanırsa (Barber, 1996), kızların stres yaratan durumlara erkeklere göre daha çok içselleştirme belirtileriyle tepki verdikleri bilinmektedir (Lindeman, Harakka ve Keltikangas-Jarvinen, 1997; Rosenfield ve ark., 2000). Ayrıca ergenlik dönemi boyunca kızların erkeklere göre içselleştirme problemlerine karşı daha incinebilir oldukları (Nolen-Hoeksema ve Girgus, 1994), erkeklerin ise kızlara göre dışsallaştırma problemlerine karşı daha savunmasız oldukları bilinmektedir (Ge, Conger, Lorenz, Shanahan ve Elder, 1995; Patterson, Reid ve Dishion, 1992; Scaramella, Conger ve Simons, 1999).

Araştırmanın dördüncü hipotezi de kısmen doğrulanmıştır. Anneden algılanan davranışsal kontrol, kız ve erkeklerde benlik değerini yükselterek yalnızlığı azaltmakta; ayrıca yükselen benlik değeri erkeklerde daha fazla olumlu arkadaşına sahip olmaya, kızlarda da kendini okulda başarılı algılamaya aracılık etmektedir. Bu hipotezle ilgili bulgular ve yalnızlık ile olumlu özelliklere sahip arkadaşlarla bir arada olma arasındaki negatif ilişki birlikte ele alındığında, çocuklarının arkadaşlarıyla olan aktivitelerini, okul dışında nasıl zaman geçirdiğini bilen ve izleyen ebeveynlerin çocuklarının, bu durumu yakın ilgi olarak algıladıklarını, dolayısıyla da kendilerini daha değerli hissetmiş olabileceklerini ve bunun da yüksek benlik değerine hizmet eden olumlu özellikte arkadaşlarla daha fazla birlikte olma ve böylece yalnızlık hislerini azaltma yönünde katkı sağladığı söylenebilir. Psikolojik kontrol açısından bakıldığında benlik saygısı üzerinden dolaylı etkiler sadece tüm örneklem üzerinde ve psikolojik kontrol ile yalnızlık için elde edilmişken kız ve erkek örneklemelerde elde edilmemiştir. Oysa Batı literatüründe psikolojik kontrolün önemli sonuçları arasında öncelikle benlik üzerindeki bozucu etkilerden söz edilmektedir ve bu araştırmada da bu nedenle psikolojik kontrol için benliğin aracı rolü incelenmek istenmiştir. Benliğin ölçümünde kullanılan araç ve psikolojik kontrol kültürel açıdan değerlendirilerek söz konusu ilişki, yeni araştırmalarda ele alınmalıdır.

Hipotezlerde yer vermediğimiz ancak, ilgili literatürde sıkça gösterilmiş olan bulgulara paralel biçimde benlik değerini yüksek algılayan hem kızlar hem de erkekler yalnızlık düzeylerini daha düşük, okul başarılarını daha yüksek algılamışlardır. Ayrıca benlik değerini daha yüksek algılayan kızların, saldırgan

davranışları daha az gösterdikleri bulunmuştur (bkz., Baumeister ve ark., 2003; Griffiore ve ark., 1990). Bu bulgu, benlik değerini düşük algılayan ergenlerin saldırgan davranışlarda bulunma konusunda bir risk grubu olabilecekleri düşüncesini, kızlar açısından desteklemiştir (Donnellan ve ark., 2005; Paulson, Coombs ve Landsverk, 1990). Ayrıca benlik değerini yüksek algılayan kızların daha az saldırgan davranışlarda bulunmaları, erkekler açısından ise benlik ve saldırganlık arasında böyle bir ilişki bulunmazken, erkeklerin saldırganlığının anneden algılanan izleme ve psikolojik kontrol ile ilişkili olması, anneleri tarafından yakından izlenmeyen ama psikolojik özerklikleri kontrol altında tutulan erkeklerin saldırgan davranışlar açısından risk altında olma olasılığına işaret edebilir.

Araştırmada, sonuç değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmemekle birlikte değişiklik indeksinin önerdiği regresyon izleri değerlendirildiğinde, kendini yalnız hisseden ve sapkın arkadaşlara sahip olan kızların daha az olumlu özelliklere sahip arkadaşlarının olduğu görülmüştür. Bu ilişkiler, kendini yalnız hisseden ve çevresinde sapkın arkadaşları olan kızların, olumlu arkadaşlıklar geliştirebilecekleri sosyal bir ağı oluşturmada güçlük çektiklerini düşündürmektedir. Ayrıca bir içselleştirme sorunu olarak kız ergenlerdeki yalnızlıkta, annelerinden daha yüksek psikolojik kontrol algılayan ve benlik değeri düşük olan kızlar, hem yalnızlık hem de olumlu özellikte arkadaşlar edineme açısından risk altındadırlar. Ancak erkekler açısından böyle bir durum söz konusu değildir.

Bu araştırma, ergenlik dönemindeki kız ve erkeklerin anneden algıladıkları kontrolün olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçlarla ilişkilerini ortaya koymakla birlikte bazı sınırlılıklara da sahiptir. Öncelikle örneklemin belirli bir sosyoekonomik düzeyi temsil ediyor olması bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Verilerin tek bir kaynaktan (ergenin kendisi) toplanmış olması, sadece annenin uyguladığı kontrolün değerlendirilmiş olması ve davranışsal kontrolün daha çok izleme ve bilgi sahibi olma temelinde ölçülmesi araştırmanın diğer sınırlılıklarıdır. Annenin kontrol davranışlarının incelenmesinin yanısıra, özellikle de babanın kontrol unsuru olarak algılandığı toplumumuzda, babanın kontrol davranışlarının kız ve erkek çocuklarının gelişimsel sonuçlarını şekillendirmede nasıl bir etkiye sahip olduğunun araştırılması yerel ve daha ayrıntılı sonuçlara götürecektir. Afrikalı Amerikalı ergenlerle yapılan bir çalışmada, anne ve babadan algılanan kontrol oldukça ilişkili (.50) ancak olumsuz sonuç davranışlarla bağlantılı bulunmazken sadece babadan algılanan desteğin, hem antisosyal davranışlar hem de depresyon açısından koruyucu olduğu bulunmuştur (Bean ve ark., 2006).

Araştırmada, okul başarısının hem algılanan başarı olarak hem de tek bir maddeyle ölçülmüş olması da diğer bir sınırlılıktır. Bu araştırma kapsamında, annenin uyguladığı davranışsal ve psikolojik kontrolün ergenliğin farklı evrelerindeki rolü, denek sayısının az olması ve yapılan ön analizlerde okul düzeyine bağlı bir farklılık bulunmaması nedeniyle incelenmemiştir. Dolayısıyla bundan sonraki araştırmalarda ebeveynin uyguladığı kontrolün olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçlarla ilişkisinin, farklı ergenlik evrelerine göre incelenmesinin daha kapsamlı bilgi vereceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, araştırmada, annenin uyguladığı kontrolün niteliğinin kızlar ve erkeklerde farklı gelişimsel sonuçlarla ilişkili olduğu görülmüştür. Anneden algılanan davranışsal kontrol, erkeklerin psikososyal uyumunu ve olumlu arkadaşlara sahip olmasını artırmada ve sapkın arkadaşlara sahip olmasını azaltmada doğrudan bir öneme sahip görünmektedir. Kız ergenler ise erkeklere oranla annelerinden daha fazla davranışsal kontrol algılamalarına rağmen annenin davranışsal kontrolü, kız ergenlerin olumlu sonuç davranışlarıyla ilişkili bulunmamış sadece okul başarılarını arttırma yönünde bir etkisi olmuştur. Bu durum, annenin izlemesinin koruyucu olabileceğini, ancak çok yüksek kontrolün de ergenin davranışsal özerkliğini sınırladığına işaret edebilir. Kızların algıladığı davranışsal kontrolün doğrudan ve benlik değerini yükseltmek için okul başarısını arttırma ve yalnızlık hissini azaltma yönünde rol oynaması; ancak olumlu arkadaşlar edinmeyle ilişkili olmaması bu açıklamayı doğrular nitelikte görülebilir. Bu yordama, sonraki araştırmalarda sınanmalıdır. Anneden algılanan psikolojik kontrol ise beklendiği gibi olumsuz gelişimsel sonuçlarla ilişkili bulunmuştur. Kızların hem içselleştirme hem de dışsallaştırma problemlerini, erkeklerin ise dışsallaştırma problemlerini ve her iki cinsiyet için problemleri arkadaşlarla ilişkileri arttırmaktadır.

Bu araştırma ebeveyn uygulamalarından olan kontrolü davranışsal ve psikolojik boyutta ayırıştırarak Türk ergenlerin psikolojik işlevselliği üzerindeki etkilerini inceleyen ilk çalışmalardan biridir. Dolayısıyla ilgili ulusal ve uluslararası literatüre ve uygulamalara katkısından söz edilebilir. İlk olarak, ebeveyn kontrolünün Türk ergenlerde de iki ayrı yapı olarak (kız ergenler dışında) ergenin olumlu ve olumsuz sonuç davranışlarıyla farklı şekillerde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu yönüyle tam olarak ne Batı ne de Asya kültürlerinde yapılan çalışmaların sonuçlarıyla benzeşmektedir. Bu farklılıkların daha ayrıntılı incelenmesi ebeveyn kontrolü ile ergenin özerkliği ve sağlıklı işlevselliği arasındaki ilişkilerin daha doğru olarak anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. İkincisi ergenler tarafından anneden algılanan kontrolün kız ve erkeklerin

içselleştirme ve dışsallaştırma sorun davranışları ve akran ilişkileri açısından farklılaşması ve benlik saygısının aracı rolüyle ilgili sonuçlar, ergenlere sağlanan rehberlik hizmetlerinde ve klinik uygulamalarda kullanılabilir.

Kaynaklar

- Asher, S. R., Hymel, S. ve Renshaw, P. D. (1984). Loneliness in children. *Child Development*, 55, 1456-1464.
- Asher, S. R. ve Wheeler, V. A. (1985). Children's loneliness: A comparison of rejected and neglected peer status. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, 500-505.
- Aycan, K. Z. (1992). *Adolescents' school-related self assessment values, and aspirations*. Tez (M.A.) Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bahçıvan-Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveyn çocuk yetiştirme tutumları ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55), 61-79.
- Bahr, S. J., Maughan, S. L., Marcos, A. C. ve Li, B. (1998). Family, religiosity, and the risk of adolescent drug abuse. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 979-992.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296-3319.
- Barber, B. K. (2002). *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents*. Washington, DC: American Psychological Association Press.
- Barber, B. K. (1999). Political violence, family relations, and Palestinian youth functioning. *Journal of Adolescent Research*, 14, 206-230.
- Barber, B. K. (2001). Political violence, social integration, and youth functioning: Palestinian youth from the Intifada. *Journal of Community Psychology*, 29, 259-280.
- Barber, B. K. ve Buehler, C. (1996). Family cohesion and enmeshment: Different constructs different effects. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 433-441.
- Barber, B. K. ve Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of early adolescents and adolescents. B. K. Barber, (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* içinde (15-52). Washington, DC: American Psychological Association Press.
- Barber, B. K. ve Olsen, J. A. (1997). Socialization in context: Connection, regulation, and autonomy in the family, school, and neighborhood, and with peers. *Journal of Adolescent Research*, 12, 287-315.
- Barber, B., Olsen, J. ve Shagle, S. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalizing and externalizing behaviors. *Child Development*, 65, 1120-1136.
- Barber, B. K., Maughan, S. L. ve Olsen, J. A. (2005). Patterns of parenting across adolescence. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 108, 5-16.
- Barnes, G. M. ve Farrell, M. P. (1992). Parental support and control as predictors of adolescent drinking, delinquency, and related problem behaviors. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 763-776.
- Barrera, M., Jr. ve Li, S. A. (1996). The relation of family support to adolescents' psychological distress and behavior problems. G. R. Pierce, B. R. Sarason ve I. G. Sarason, (Ed.), *Handbook of social support and the family* içinde (313-343). New York: Plenum Press.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I. ve Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4, 1-44.
- Baumeister, R. F., Smart, L. ve Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review*, 103 (1), 5-33.
- Bean, R. A., Bush, K. R., McKenry, P. C. ve Wilson, S. M. (2003). The impact of parental support, behavioral control, and psychological control on the academic achievement and self-esteem of African American and European American adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 18 (5), 523-54.
- Bean, R. A., Barber, B. K. ve Crane, D. R. (2006). The influences of parental support, behavioral control, and psychological control among African American youth: The relationships to academic grades, delinquency, and depression. *Journal of Family Issues*, 27 (10), 1335-1355.
- Bean, R. A., Barber, B. K. ve Crane, D. R. (2006). Parental support, behavioral control, and psychological control among African American youth: The relationships to academic grades, delinquency, and depression. *Journal of Family*, 27 (10), 1335-1355.
- Boxer, P., Tisak, M. S. ve Goldstein, S. E. (2004). Is it bad to be good? An exploration of aggressive and prosocial behavior subtypes in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 33 (2), 91-100.
- Bronstein, P. (1994). Patterns of parent-child interaction in Mexican families: A cross-cultural perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 17, 423-446.
- Brown, B. B., Mounts, N., Lamborn, S. D. ve Steinberg, L. (1993). Parenting practices and peer group affiliation in adolescence. *Child Development*, 63, 391-400.
- Caldwell, R. M., Beutler, L. M., Ross, S. A ve Silver, V. C. (2006). Brief report: An examination of the relationships between parental monitoring, self-esteem and delinquency among Mexican American male adolescents. *Journal of Adolescence*, 29, 459-464.
- Chassin, L., Pillow, D. R., Curran, P. J., Molina, B. S. G. ve Barrera, M., Jr. (1993). Relation of parental alcoholism to early adolescent substance use: A test of three mediating mechanisms. *Journal of Abnormal Psychology*, 102, 3-19.
- Chao, R. ve Aque, K. (2007). *Adolescents' feelings about parental control: Cultural explanations for ethnic group differences in effects of parental control*. SRCD, Boston, MA.
- Clark, R. M. (1993). Homework-focused parenting practices that that positively affect students achievement. N. F. Chavkin, (Ed.), *Families and schools in a pluralistic society* içinde (85-105). Albany, NY: State University of New York.
- Conger, K. J., Conger, R. D. ve Scaramella, L. V. (1997). Parents, siblings, psychological control, and adolescent adjustment. *Journal of Adolescent Research*, 12, 113-138.
- Crouter, A. C., MacDermid, S. M., McHale, S. M. ve Perry-Jenkins, M. (1990). Parental monitoring and perceptions of children's school performance and conduct in dual- and single-earner families. *Developmental Psychology*, 26, 649-657.
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113, 487-496.

- Demir, A. (1989). UCLA Yalnızlık Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 7 (23), 14-18.
- Dekovic, M. ve Meeus, W. (1997). Peer relations in adolescence: Effects of parenting and adolescents' self-concept. *Journal of Adolescence*, 20, 163-176.
- Dishion, T. J., Capaldi, D., Spracklen, K. M. ve Li, F. (1995). Peer ecology of male adolescent drug use. In Developmental processes in peer relations and psychopathology [Special issue]. *Development and Psychopathology*, 7, 803-824.
- Donnellan, M. B., K. H. Trzesniewski ve diğer. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychological Science*, 16 (4), 328-335.
- Dorius, J. C., Bahr, S. J., Hoffmann, J. P. ve Harmon, E. L. (2004). Parenting practices as moderators of the relationship between peers and adolescent marijuana use. *Journal of Marriage and Family*, 66, 163-178.
- Eccles, J. S., Early, D., Frasier, K., Belansky, E. ve McCarthy, K. (1997). The relation of connection, regulation, and support for autonomy to adolescents' functioning. *Journal of Adolescent Research*, 12, 263-286.
- Eccles, J., Lord, S., Roeser, R., Barber, B. ve Jozefowicz, D. (1997). J. Schulenberg, J. Maggs ve K. Hurrellmann, (Ed.), *Health risks and developmental transitions during adolescence* içinde (283-320). New York: Cambridge University Press.
- Erol, A., Toprak, G. ve Yazıcı, F. (2002). Üniversite öğrencisi kadınlarda yeme bozukluğu ve genel psikolojik belirtileri yordayan etkenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13 (1), 48-57.
- Fergusson, D. M. ve Horwood, L. J. (2002). Male and female offending trajectories. *Development and Psychopathology*, 14, 159-177.
- Fletcher, A. C., Steinberg, L. ve Sellers, E. B. (1999). Adolescents' well-being as a function of perceived interparental consistency. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 599-610.
- Galampos, N. L. ve Maggs, J. L. (1991). Out-of-school care of young adolescents and self reported behavior. *Developmental Psychology*, 27, 644-655.
- Galampos, N. L., Barker, E. T. ve Almeida, D. M. (2003). Parents do matter: Trajectories of change in externalizing and internalizing problems in early adolescence. *Child Development*, 72, 578-594.
- Garber, J., Robinson, N. S. ve Valentiner, D. (1997). The relation between parenting and adolescent depression: Self-worth as a mediator. *Journal of Adolescent Research*, 12, 12-33.
- Ge, W., Conger, R. D., Lorenz, F. O., Shanahan, M. ve Elder, G. H., Jr. (1995). Mutual influences in parent and adolescent psychological distress. *Developmental Psychology*, 31, 406-419.
- Gray, M. R. ve Steinberg, L. (1999). Unpacking authoritative parenting: Reassessing a multidimensional construct. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 574-587.
- Greene, L. M. ve Way, N. (2005). Self-esteem trajectories among ethnic minority adolescents: A growth curve analysis of the patterns and predictors of change. *Journal of Research on Adolescence*, 15 (2), 151-178.
- Griffore, R. J., Kallen, D. J., Popovich, S. ve Powell, V. (1990). Gender differences in correlates of college students' self-esteem. *College Student Journal*, 24 (3), 287-291.
- Güven, A. (1996). Farklı eğitim izleyen öğrencilerde algılanan ana-baba öğretmen tutumlarının benlik kavramına etkisi. Y. Topsever ve M. Göregenli, (Ed.), *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları* içinde (149-164). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını.
- Harter, S. (1988). *Manual for the self perception profile for adolescents*. University of Denver.
- Hein, C. ve Lewko, J. H. (1994). Gender differences in factors related to parenting style: A study of higher performing science students. *Journal of Adolescent Research*, 9, 262-281.
- Hirsch, B. J. ve DuBois, D. L. (1991). Self-esteem in early adolescence: The identification and prediction of contrasting longitudinal trajectories. *Journal of Youth and Adolescence*, 20, 53-72.
- Hoyle, R. H. ve Panter A. T. (1995). Writing about structural equation models. R. H. Hoyle, (Ed.), *Structural equation modeling: Concepts, issues, and application* içinde (158-177). London: Sage.
- Jacobson, K. C. ve Crockett, L. J. (2000). Parental monitoring and adolescent Adjustment: An ecological perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 10 (1), 65-97.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1970). Social norms and authoritarianism: A Turkish-American comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16 (3), 444-451.
- Kerr, M. ve Stattin, H. (2000). What parents know how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36 (3), 366-380.
- Kim, K. ve Rohner, R. P. (2002). Parental warmth, control, and involvement in schooling: Predicting academic achievement among Korean American adolescents. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 33 (2), 127-140.
- Kurdek, L. ve Fine, M. (1994). Family acceptance and family control as predictors of adjustment in young adolescents: Linear, curvilinear, or interactive effects? *Child Development*, 65, 1137-1146.
- Lamborn, S., Mounts, N., Steinberg, L. ve Dornbusch, S. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful families. *Child Development*, 62, 1049-1065.
- Lindeman, M. Harakka, T ve Keltikangas-Jarvinen, L. (1997). Age and gender differences in adolescents' reactions to conflict situations: Aggression, prosociality, and withdrawal. *Journal of Youth and Adolescence*, 26 (3), 339-351.
- Maccoby, E. (1990). Gender and relationships: A developmental account. *American Psychologist*, 45, 513-520.
- Marsh, H. W. ve Hocevar, D. (1988). A new, more powerful approach to multitrait-multimethod analyses: Application of second-order confirmatory factor analysis. *Journal of Applied Psychology*, 73, 107-117.
- McCullough, M., Ashbridge, D. ve Pegg, R. (1994). The effect of self-esteem, family structure, locus of control, and career goals on adolescent leadership behavior. *Adolescence*, 29 (115), 605-611.
- McWhirter, B., Besett-Alesch, T., Horibata, J. ve Gat, I. (2002). Loneliness in high risk adolescents, the role of coping, self-esteem and empathy. *Journal of Youth Studies*, 5 (1), 69-84.
- Muller, C. (1993). Parental involvement and academic achievement: An analysis of family resources available to the child. B. Schneider ve J. S. Coleman, (Ed.), *Parents, Their Children, and Schools* içinde (73-113).
- Nolen-Hoeksema, S. ve Girgus, J. S. (1994). The emergence of gender differences in depression during adolescence. *Psychological Bulletin*, 115, 424-443.

- Paulson, M. J., Coombs, R. H. ve Landsverk, J. (1990). Youth who physically assault their parents. *Journal of Family Violence*, 5 (2), 121-133.
- Patterson, G. R., Reid, J. ve Dishion, T. (1992). *Antisocial boys*. Eugene, OR: Castalia.
- Peterson, G. W. ve Hann, D. (1999). Socializing children and parents in families. M. D. Sussman, S. K. Steinmetz ve G. W. Peterson, (Ed.), *Handbook of marriage and family* içinde. New York: Plenum.
- Pettit, G. S., Bates, J. E., Dodge, K. A. ve Meece, D. (1999). The impact of after-school peer contact on early adolescent externalizing problems is moderated by parental monitoring, perceived neighborhood safety, and prior adjustment. *Child Development*, 70, 768-778.
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E. ve Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior problem outcomes of parental monitoring and psychological control. *Child Development*, 72, 583-598.
- Rogers, K. N., Buchanan, C. M. ve Winchell M. E. (2003). Psychological control during early adolescence: Links to adjustment in differing parent/adolescent dyads. *Journal of Early Adolescence*, 23 (4), 349-383.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C. ve Rosenberg, F. (1995). Global self-esteem and specific self-esteem: different concepts, different outcomes. *American Sociological Review*, 60 (1), 141-156.
- Rosenfield, S., Vertefuille, J. ve McAlpine, D. D. (2000). Gender stratification and mental health: an exploration of dimensions of the self. *Social Psychology Quarterly*, 63 (3), 208-223.
- Russell, D., Peplau, L. A. ve Cutrona, C. E. (1980). The revised UCLA loneliness scale: Concurrent and discriminant validity evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 472-480.
- Russell, D., Peplau, L. A. ve Ferguson, M. L. (1978). Developing a measure of loneliness. *Journal of Personality Assessment*, 42, 290-294.
- Scaramella, L. V., Conger, R. D. ve Simons, R. L. (1999). Parental protective influences and gender-specific increases in adolescent internalizing and externalizing problems. *Journal of Research on Adolescence*, 9, 111-141.
- Schaefer, E. W. (1965). Children's reports of parental behavior: An inventory. *Child Development*, 36, 413-424.
- Shrake, E. (1996). *Perceived parenting style, ethnic identity, and associated problem behaviors among Korean American adolescents*. Unpublished dissertation. University of California Los Angeles.
- Shulman, S., Collins, W. A. ve Dital, M. (1993). Parent-child relationships and peer-perceived competence during middle childhood and preadolescence in Israel. *Journal of Early Adolescence*, 13, 204-218.
- Smetana, G. J., Campione-Barr, N. ve Metzger, A. (2006). Adolescent development in interpersonal and societal contexts. *Annual Review of Psychology*, 57, 255-284.
- Smetana, J. G. ve Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of psychological control and parental monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child Development*, 73, 563-580.
- Soenens, B. & Vansteenkiste, M. (2005). Antecedents and outcomes of self-determination in three life domains: The role of parents' and teachers' autonomy support. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 589-604.
- Spera, C. (2005). A review of the relationship among parenting practices, parenting styles, and adolescent school achievement. *Educational Psychology Review*, 17 (2), 125-146.
- Sprott, J. B. ve Doob, A. N. (2000). Bad, sad, and rejected: The lives of aggressive children. *Canadian Journal of Criminology*, 42, 123-133.
- Stattin, H. ve Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072-1085.
- Steinberg, L. (1986). Latchkey children and susceptibility to peer pressure: An ecological analysis. *Developmental Psychology*, 22, 433-439.
- Steinberg, L., Elmen, J. D. ve Mounts, N. S. (1989). Authoritative parenting, psychosocial maturity, and academic success among adolescents. *Child Development*, 60, 1424-1436.
- Steinberg, L., Mounts, N., Lamborn, S. ve Dornbusch, S. (1991). Authoritative parenting and adolescent adjustment across various ecological niches. *Journal of Research on Adolescence*, 1, 19-36.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), 35-63.
- Şahin, D. ve Güvenç, G. (1996). Ergenlerde aile algısı ve benlik algısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11 (38), 22-32.
- Tarhan, N. (1996). *The relationships of sociometric status, sex, academic achievement, school type and grade level with loneliness levels of secondary school students*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Tilton-Weaver, L. C. ve Galambos, N. L. (2003). Adolescents' characteristics and parents' beliefs as predictors of parents' peer management behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 13, 269-300.
- Weintraub, K. J. ve Gold, M. (1991). Monitoring and delinquency. *Criminal Behavior and Mental Health*, 1, 268-281.
- Wentzel, K.R. (1991). Relations between social competence and academic achievement in early adolescence. *Child Development*, 62, 1066-1078.
- White, M. J. ve Kaufman, G. (1997). Language usage, social capital, and school completion among immigrants and native-born ethnic groups. *Social Science Quarterly*, 78, 385-398.
- Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik değeri algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 16 (47), 1-25.
- Zimmerman, M. A., Copeland L. A., Shope, J. T. ve Dielman, T. E. (1997). A longitudinal study of self-esteem: Implications for adolescent development. *Journal of Youth and Adolescence*, 26, 117-141.

Summary

The Relationships Among Type of Perceived Maternal Control, Psychosocial Adjustment, and Friendship in Adolescence: The Mediator Role of Self-Esteem

Yeliz Kındap
Hacettepe University

Melike Sayıl
Hacettepe University

Asiye Kumru
Abant İzzet Baysal University

Adolescent's developmental outcomes have been investigated in the context of parenting behaviors besides parenting styles. Researchers have found that parenting behaviors such as support and control are related to adolescent's positive and negative developmental outcomes (Bean, Barber & Crane, 2006; Jacobson & Crockett, 2000; Kerr & Stattin, 2000; Smetana, Campione-Barr & Metzger, 2006). Although parental support including warmth is a well-established positive dimension of parenting, the conceptualization of parental control is quite controversial. Parental control can be conceptualized as both positive and negative parenting dimension depending on the types of parents' control attempts such as to control the child's behavior versus to control the child's self. Barber (1996) argues that the nature of parental control is a very complex and broad construct that there is a need to make distinction between parental behavioral control and psychological control of children and adolescents. Indeed, research findings confirm these two structures by revealing a low and negative correlation between them (Barber, Olsen & Shagle, 1994; Silk, Morris, Kanaya & Steinberg; 2003; Smetana & Daddis, 2003).

Behavioral control includes parental behaviors such as monitoring and regulating adolescents' behavior, and providing structure on their functioning (Barber, 1996). Since behavioral control aims to guide and supervise adolescents, this parental behavior should protect adolescents against problem behaviors. However, psychological control refers to intrusive parental practices to the adolescent's autonomy and manipulation of his/her psychological and emotional worlds (e.g. invalidating feelings and ideas) which hinder the self expressions (Barber, 2002; Pettit, Laird, Dodge, Bates & Criss, 2001; Schaefer, 1965). For that reason, usually, psychological control is exclusively evaluated as a negative form of

parenting dimension (Barber, 1996).

The research literature examining parenting behavior shows that behavioral control is generally related to positive developmental outcomes (Brown, Mounts, Lanborn & Steinberg, 1993; Jacobson & Crockett, 2000; White & Kaufman, 1997); or lower levels of problem behaviors (Barber et al., 1994; Dishion, Capaldi, Spracklen & Li, 1995; Pettit, Bates, Dodge & Meece, 1999; White & Kaufman, 1997). Psychological control, in contrast, is associated with adolescent's negative outcomes such as low levels of self-esteem, low self confidence, academic achievement, and identity development (Barber & Buehler, 1996; Barber & Harmon, 2002; Barber & Olsen, 1997; Conger, Conger & Scaramella 1997; Galambos, Barker & Almeida, 2003; Gray & Steinberg, 1999; Hein & Lewko, 1994; Steinberg et al., 1989). Some other findings clearly revealed that psychological control was positively related with some internalization behaviors such as anxiety and depression and externalizing behaviors such as aggression (Barber, Olsen & Shagle, 1994).

Parental behavioral and psychological control that exerted on children and its consequences can change in terms of child's gender. For example, low parental monitoring especially after school hours seems to be related to problem behaviors and affiliation with deviant peers in female adolescents, but not in male adolescents (Galambos & Maggs, 1991; Steinberg, 1986). However, some other studies have shown that low parental monitoring is associated with male adolescents' delinquency (Weintraub & Gold, 1991). While psychological control is related to both male and female adolescent's internalized and externalized behaviors (Pettit et al. 2001); psychological control tends to be more associated with girls' internalizing problems than boys (Rogers, Buchanan & Winchell, 2003).

Address for Correspondence: Uzm. Psk. Yeliz Kındap, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, 06532, Beytepe, Ankara.

E-mail: frezya@hacettepe.edu.tr

Researchers have investigated psychological processes included in the use of parental control and its effects on adolescent functioning as well as cultural differences in the perception of parental control and its effects on children. In general, findings reveal highly consistent group differences across cultures. For example, behavioral control was found to be a significant predictor for grade point average among African-American but not the European-American adolescents (Bean, Bush, McKenry & Wilson, 2003). In Turkey, parental warmth was related to positive outcomes but firm control was related to negative ones. Close communication in family and perceived maternal support were associated with high level of self-esteem in Turkish adolescents (Aycan, 1992; Bahçivan-Saydam & Gençöz, 2005; Erol, Toprak & Yazıcı, 2002).

Self-esteem is especially critical during adolescence since numerous studies confirmed the relations between self-esteem and both parenting and developmental outcomes. However, the mediator role of self-esteem among those types of variables relatively less investigated (Dekovic & Meeus, 1997).

Consistent with the available literature, following hypothesis were proposed in the present study: (1) Behavioral and psychological control would not be related with each other and self-esteem would be positively related to behavioral control, but negatively to psychological control. (2) Psychological control would be negatively and behavioral control would be positively related to academic success and negatively related to adolescent's loneliness, aggression and having deviant friends. (3) Behavioral and psychological control would be associated with adolescent's psychosocial adjustment indicators (loneliness, aggression, school success, and having deviant or prosocial friends) via the mediating role of maternal behavioral control (monitoring).

Method

Participants

This study was a pilot part of a research project that examined adolescent socialization in the transition period from childhood to adolescence and to adulthood. A total of 394 adolescents (198 female, 196 male) were recruited from public secondary and high schools in Ankara, Turkey. They were in 7th to 10th grades (103 seventh graders, 89 eighth graders, 104 ninth graders, and 98 tenth graders) from middle-class families. The participants ranged in age from 12 to 18 years ($M = 14.61$, $SD = 1.70$). Parental educational level was assessed with a eight-point scale (1 = illiterate to 8 = PhD degree) that revealed the mean of educational level as 4.20 ($SD = 1.57$) for mothers and 4.86 ($SD = 1.47$) for fathers.

Measures

Aggressive and Prosocial Behavior Questionnaire. The scale developed by Boxer et al., (2004) was designed to assess different types of prosocial (proactive, reactive, and altruistic) and aggressive (proactive and reactive) behaviors. It is rated on a four-point scale (1 = definitely not like me to 4 = definitely like me) and consists of 25 items (e.g. "I often hit people to get what I want"). In the current study, only the aggressiveness subscale was used and Cronbach's alpha was .87.

Self Perception Profile for Adolescents. The scale developed by Harter (1988) was adopted for Turkish sample by Şahin and Güvenç (1996). It consists of nine subscales (45 items) assessing different dimensions of self-esteem. In the current study, only the Global Self-worth subscale was used. Participants were asked to read two alternatives (e.g. "Same teenagers like the kind of person they are; other teenagers often wish they were someone else") and choose the one that is more like themselves, and then indicate their response on a four-point scale. Cronbach's alpha for the Global Self-worth subscale was .73.

Behavioral Control Questionnaire. The questionnaire developed by Brown, Mounts, Lamborn, and Steinberg (1993) was used in order to measure behavioral control exerted by the mother on adolescents. It is rated on a four point scale (1 = never knows to 4 = always knows, relative to how much their parents "really know") and contains 5 items (e.g. "What you do with your free time"). Cronbach's alpha was .75.

Psychological Control Questionnaire. Psychological Control Questionnaire was developed by Barber (1996) and Schaefer (1965) to measure psychological control exerted by the mother on adolescents. The psychological control exerted by the mother is measured with a total of 17 items (e.g. "My mom is always trying to change how I feel or think about things") on a four point scale (1 = this is not like my mother at all to 4 = this is totally my mother). In the current study, Cronbach's alpha was .87.

Deviant Friends Questionnaire. Deviant Friends Questionnaire was developed by Galambos and Maggs (1991) to determine whether adolescents have friends engaging in problem behaviors. It consists of four items (e.g. "My friends often get into trouble with adults") rated on a four-point scale (1 = not like me at all to 4 = totally like me). Also, we added three more items frequently used in the literature to measure deviant behaviors (e.g. "Most of the friends I hang out with are in a fight") into this questionnaire. Cronbach's alpha was .72 for the seven-item version of this scale.

Prosocial Friends Questionnaire. Prosocial Friends Questionnaire developed by Tilton-Weaver and Galambos (2003) consists of four items (e.g. "Most of

my friends would jump in and help a stranger in trouble”) rated on a four-point scale (1 = not like me at all to 4 = totally like me). In the current study, Cronbach’s alpha was .71.

Loneliness and Social Dissatisfaction Scale (LSDS). The Loneliness and Social Dissatisfaction Questionnaire was designed by Asher, Hymel, and Renshaw (1984) and revised by Asher and Wheeler (1985) to place greater emphasis on the school settings. The questionnaire consists of 24 items (e.g. “I’m lonely”) rated on a five-point scale (1 = That’s not at all true about me to 5 = That’s always true about me). In the current study, Cronbach’s alpha was .89.

UCLA Loneliness Scale. Loneliness among adolescents was measured by the Revised UCLA Loneliness Scale (Russell, Peplau & Ferguson, 1980). The questionnaire consists of 20 items (e.g. “How often do you feel you lack companionship?”) rated on a four-point scale (1 = never to 4 = often). In the current study, Cronbach’s alpha was .91.

Perceived Success at School. The perceived school success was assessed with one question “my school grades ...” (1 = usually low to 5 = extremely high). The mean score for the perceived school success was 3.55 ($SD = .89$).

Procedure

As a part of a comprehensive project, the scales were administered to the students during the class time at the relevant schools. Before the administration of the measures, participants were informed about the project and voluntary participation was obtained and then they were instructed on how to fill the questionnaires.

Results

The Zero-order correlations among the research variables were presented in Table 1. Preliminary MANCOVA analysis with controlling the age revealed that girls perceived more maternal behavioral control than boys ($F_{1,391} = 4.12, p < .001$). In addition, girls had more prosocial friend ($F_{1,391} = 13.29, p < .001$) and higher perceived school success ($F_{1,391} = 17.14, p < .001$) than boys. Boys, in contrast, had higher aggression scores ($F_{1,391} = 8.52, p < .01$) and more deviant friends than girls ($F_{1,391} = 9.13, p < .01$).

The structural equation modeling (SEM) with latent variables was used to examine our hypotheses. First, the hypothesized model (see Figure 1) was examined with using the whole sample and then as a result of obtained gender differences, hypothesis was tested by separate models for boys and girls. Estimation of the model did not yield an acceptable fit for the whole sample ($\chi^2_{(11, N = 394)} = 55.44, p < .001, RMSEA = .10,$

$GFI = .96, AGFI = .89, CFI = .84, IFI = .85$). Compatible with the proposed hypothesis we added two direct path from having prosocial friends to loneliness and having prosocial friends to deviant friends that resulted in a significantly improved fit ($\chi^2_{(9, N = 394)} = 25.96, p < .01, RMSEA = .07, GFI = .98, AGFI = .93, CFI = .94, IFI = .94$). Behavioral and psychological control was not found to be correlated that indicated that they were separate structures. The other significant paths were shown in Figure 1. Proposed model was tested for boys and girls separately and the model for girls ($\chi^2_{(9, N = 198)} = 16.81, p = .05, RMSEA = .06, GFI = .98, AGFI = .92, CFI = .95, IFI = .95$) and boys ($\chi^2_{(9, N = 196)} = 17.75, p = .04, RMSEA = .07, GFI = .98, AGFI = .91, CFI = .93, IFI = .94$) showed an acceptable model fit.

For girls, behavioral control was positively associated with self-esteem and perceived school success; however, psychological control was positively related with having deviant friends, aggression, and loneliness. Self-esteem was positively related to perceived school success and negatively related to aggression and loneliness. In addition, self-esteem intervened between behavioral control and loneliness ($-.10, p < .05$) and school success ($.07, p < .05$). Behavioral control and self-esteem together explained the 11 % of the variance in aggression, 19 % of the variance in loneliness, 15 % of the variance in having deviant friends, and 36 % of the variance in having prosocial friends. Behavioral and psychological controls were negatively correlated ($-.30$).

For boys, behavioral control was positively associated with self-esteem and having prosocial friends, but negatively associated with loneliness, aggression, and having deviant friends. Psychological control was positively related to having deviant friends and aggression. Self-esteem was again positively related to perceived school success and negatively related to loneliness. Mediating role of self esteem was found in the relation of behavioral control with both loneliness ($-.06, p < .05$) and having prosocial friends ($.13, p < .01$). Behavioral control and self-esteem together explained the 17% of the variance in aggression, 21 % of the variance in loneliness, 10 % of the variance in school success, 12 % of the variance in having deviant friends, and 23 % of the variance in having prosocial friends. Finally, there was no relation between behavioral and psychological control of mothers in boys.

Discussion

Our general model for the whole sample partly supported the first hypothesis of the research. That is, behavioral control was a positive dimension of parenting and psychological control was a negative aspect of

parenting. Also, as expected, there were positive relations between behavioral control and adolescent's self-esteem. In our sample, adolescents may probably perceived behavioral control of mothers as attention, affection, and closeness. Therefore, it was resulted in increased self-esteem. However, in contrast to relevant literature, there were no significant relations between psychological control and self-esteem for both boys and girls. Researchers suggest that parental control can be perceived differently in different cultures (Gray & Steinberg, 1999; Steinberg, Mounts, Lamborn & Dornbusch, 1991) and our adolescents may have not perceived maternal psychological control behaviors as a strong intrusion to their selves. In fact, parents in Turkey, generally, withdraw their love for discipline purposes and they tend to be less permissive towards their children's verbal expressions and self regulations, and more protective (Kağıtçıbaşı, 1970; Sümer & Güngör, 1999; Yılmaz, 2001). As a result, adolescents may not take seriously these intrusions. It seems that our finding about lack of negative effects of psychological control on self esteem supports the idea that adolescent's emotional reactions to parental psychological control may change according to culture and their reactions may not be necessarily negative (Chao & Aque, 2007).

For both boys and girls, considerable support was found for the second and third hypotheses of the research that psychological control was related to negative outcomes such as loneliness (only in girls), aggression, and having prosocial friends (Barber et al., 1994; Bean et al., 2003; Lamborn, Mounts, Steinberg & Dornbusch, 1991). Also, the relationship of behavioral control with positive outcomes such as having more prosocial and less deviant friends, decreasing aggression, and loneliness were documented for boys consistent with the previous studies from different cultures. Girls perceived more behavioral control of mothers than boys and behavioral control was related to school success for girls, but not for boys. The reason for this gender differences in the effects of behavioral control might come from the gender-typed socialization that boys get higher benefit from maternal monitoring than girls. Consistent with the previous findings (Barber, 1996; Conger et al., 1997; Garber et al., 1997),

psychological control was related with both loneliness and aggression in girls, but related to only aggression in boys.

The fourth hypothesis of the research was partly supported. Our findings demonstrated that if adolescents perceive more monitoring from their mothers, their self-esteem increase and boys affiliate with more prosocial friends and girls feel more competent academically. Many recent studies suggest that psychological control plays a role in self and internalized problems. However, in our research psychological control did not interfere with adolescent's self-esteem, and self-esteem did not mediate the relations between psychological control and any other outcome behaviors in male and female adolescent samples except for the relation between psychological control and loneliness in the whole sample. Taking into account the bivariate nature of the relationships, the mediator role of psychological control should be investigated in more proper designs.

This research has some limitations. First of all, our sample came from middle SES families and we assessed only maternal control, not paternal control. Also, we used self-reported measures of adolescents. Finally, adolescence can be separated into the stages to see the differences and similarities from early to late adolescence periods.

In spite of these limitations, this study has some contributions to the literature and practices as well. This is the first study investigating the parenting and adolescent functioning and well-being with the mediator role of self-esteem in a non-Western context. Consistent with the literature, our findings suggest that examining parental control as two separate structures including psychological and behavioral control in our tested model seems to be promising for better understanding of adolescents functioning. In sum, our study suggests that maternal behavioral control contributes to the adolescent's optimal functioning and well-being interacting with gender-typed socialization. On the other hand, contrary to behavioral control, psychological control contributes negatively to the male and female adolescent functioning and well-being in an intrusive way but without the mediation of self-esteem.